

Selma Lagerlöfová



**Zázračná cesta
Nilsa Holgerssona
s divými husami po Švédsku**

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov





Selma Lagerlöfová

*Zázračná cesta
Nilsa Holgerssona
s divými husami
po Švédsku*



Slovak edition © Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o., Bratislava
e-mail: vsss@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>



Realizované s finančnou podporou
Ministerstva kultúry SR



Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o.

Selma Lagerlofová: Zázračná cesta Nilsa Holgerssona s divými husami po Švédsku

Zo švédskeho originálu Nils Holgersson underbara resa genom Sverige

(vydavateľstvo Svenska bokförlaget, Stockholm, 1934)

preložili Karol V. Rypáček a Mária Rázusová-Martáková, 1947

Ilustrácie z prvého slovenského dvojdielného vydania (Matica slovenská, 1947)

Úprava textu Iva Vranská Rojková, 2011

Zodpovedná redaktorka Iva Vranská Rojková

Obálku s použitím ilustrácie z prvého slovenského vydania spracovala Hana Fašungová

Sadzba a zalomenie Hana Fašungová, fasungova@gmail.com

Tlač POLYGRAFICKÉ CENTRUM, www.polygrafcentrum.sk

Druhé (upravené) vydanie
vo Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov prvé

Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-447-8

7

I. Chlapec

ŠKRIATOK

V nedeľu 20. marca.

Bol raz jeden chlapec. Mal asi štrnásť rokov, bol veľký a chudý a mal plavé vlasy. Nebolo z neho veľa úžitku: najradšej spal a jedol a ešte ho tešilo, keď vyviedol nejakú neplechu.

Stalo sa to raz v nedeľu ráno, keď sa chlapcovi rodičia sa chystali do kostola. Chlapec sedel na kraji stola bez kabáta a rozmýšľal o tom, ako je dobre, že otec a matka odídu a on si bude môcť niekoľko hodín robiť, čo sa mu zachce. „Teraz môžem zvesiť otcovu pušku, môžem si vystreliť a nikto mi to nezakáže,“ hovoril si.

Vyzeralo to však pomaly tak, akoby otec uhádol chlapcove myšlienky, lebo keď už stál na prahu a chystal sa odísť, zastal a obrátil sa k nemu:

– Keď nechceš ísť s nami do kostola, – povedal, – aspoň si doma prečítaš kázeň. Sľúbiš mi to?

– Áno, – odpovedal chalan, – to môžem. – Ale, pravdaže, si pritom myslel, že bude čítať len to, čo sa mu zapáči.

Chlapcovi sa zdalo, akoby sa matka ešte nikdy tak rýchlo nezvrtala. O chvíľočku bola pri nástennej poličke, vzala Lutherovu *Postilu*, vyhládala kázeň na ten deň a položila knihu na stôl pri okne. Otvorila aj *Evanjelium* a položila ho vedľa *Postily*. Napokon ešte pritiahla k stolu veľké kreslo, ktoré vlni kúpili na dražbe na farme vo Vämmenhöggu a v ktorom inokedy nesmel sedávať nik, iba otec.

Chlapec sedel a premýšľal, že sa matka tými prípravami zbytočne unúva, lebo nemal v úmysle prečítať viac než jednu alebo dve stránky. No i po druhý raz sa zazdalo, akoby mu otec dovidel až do srdca. Pristúpil k nemu a prísne povedal: – Dávaj si pozor, aby si čítal poriadne! Keď sa vrátíme, vyskúšam ťa z každej stránky, a beda ti, ak niektorú preskočíš.

– Kázeň má štrnásť a pol strany, – hovorila matka, akoby to chcela dovŕšiť. – Ak to chceš stihnúť, musíš sa do toho ihneď pustiť.

S tým napokon odišli a chlapec stál vo dverách a díval sa za nimi. Zdalo sa mu, akoby sa chytil do pasce. „Teraz sa určite tešia, ako dobre to zariadili, že musím sedieť pri kázni, kým budú preč,“ myslel si.

Otec a matka sa však z toho netešili, ale boli celí utrúpení. Boli to chudobní domkári a ich gazdovstvo nebolo väčšie ako záhradka. Keď sem prišli, mohli chovať len prasa a niekoľko sliepok. No patrili k veľmi usilovným a poriadnym ľuďom a teraz mali i kravy a husi. Neobyčajne sa vzmohli a toho prekrásneho rána by išli do kostola celkom veselo a spokojne, keby nemuseli myslieť na chlapca. Otec sa žaloval, aký je lenivec a darebák, ako sa mu v škole nechce učiť a je taký nešikovný, že sa ledva hodí za pastiera husí. Matka voči tomu nemohla nič namietat', no najťažšie niesla, že bol taký divoký a zlý a navyše krutý k zvieratám a zlomyseľný k ľuďom. – Ach, keby Boh z neho vyhnal tú zlomyseľnosť a dal mu iné srdce, – vzdychla matka. – Lebo ešte seba i nás privedie do nešťastia.



Chlapec dlho postával a rozmýšľal, či má kázeň čítať, alebo nie. Ale napokon sa rozhodol, že tentoraz bude najlepšie poslúchnuť. Sadol si teda do farského kresla a pustil sa do čítania. No keď si tak chvíľu polohlasne mrmlal slová, zdalo sa mu, akoby ho to mrmlanie uspávalo, a cítil, že drieme.

Vonku vládlo najkrajšie jarne počasie. Bolo síce iba dvadsiateho marca, ale chalan býval dolu v južnom Skaane¹ v osade v Západnom Vemmenhögu², a tam bola už jar v plnom prúde. Stromy sa síce ešte nezelenali, ale všade sa nalievali svieže puky. Vo všetkých priekopách tieklo plno vody a na ich okrajoch rozkvital deväťorník. Krovie, rastúce na kamennom múriku, sa ligotalo a zhnedlo. Bukový les v diaľke sa akoby nafukoval a viditeľne hustol. Obloha bola vysoká a čisto belasá. Dvere chalupy ostali odchýlené, takže do izby doliehalo trilkovanie škovránkov. Sliepky a husi sa prechádzali po dvore a kravy, ktoré cítili jarný vzduch až do stajne, sa ozývali mučaním.

Chlapec čítal, driemal a zápasil s driemotou. „Nie, nebudem spať,“ myslel si, „lebo by som s tým nebol hotový ani za celé popoludnie.“

Nech to už bolo akokoľvek, i tak zaspal. Nevedel, či spal krátko, či dlho, ale prebudil sa na slabý šramot, ktorý začul za svojím chrbtom.

Na parapete stálo zrkadielko a v ňom sa odrážala takmer celá izba. Vo chvíli, keď chlapec zdvihol hlavu, utkvel jeho zrak na zrkadle, a tu videl, že vrchnák matkinej truhlice bol otvorený.

Matka mala veľkú, ťažkú dubovú truhlicu, okovanú železom, ktorú nesmel otvoriť nik, iba ona. Tam schovávala všetko, čo zdedila po svojej matke a čo jej bolo veľmi drahé. Mala tam uložených niekoľko starých sedliackych krojov z červeného súkna s krátkymi driečikmi, skladanými kabátmi a so šnurovačkami, vyšitými perlami. Medzi nimi sa nachádzali aj biele, škrobené šatky na hlavu a ťažké strieborné spony a reťaze. Ľudia už teraz také veci nechceli nosiť a matka už niekoľkokrát zamýšľala, že ich predá, ale nikdy sa k tomu nedokázala odhodlať.

Teraz chlapec v zrkadle celkom jasne videl, že bol vrchnák truhlice otvorený. Nemohol pochopiť, ako sa to stalo, lebo matka pred odchodom vrchnák zavrela. Matke by sa nikdy nestalo, že by nechala truhlicu otvorenú, keď ostal doma sám.

Zachvátilo ho skutočné zúfalstvo. Báľ sa, že sa sem mohol vkradnúť zlodej. Neopovážil sa pohnúť, sedel celkom tíško a uprene sa díval do zrkadla.

A ako tak sedel a čakal na zlodeja, opýtal sa zrazu sám seba, aký je to čierny tieň, čo padal na kraj truhlice. Díva sa, díva a nechcel ani veriť vlastným očiam. Lebo to, čo sa spočiatku podobalo na čierny tieň, bolo stále zreteľnejšie a o chvíľu spozoroval, že to bolo niečo skutočné. A nebolo to naozaj nič iné ako škriatok sediaci rozkročmo na kraji truhlice.

Chalan už síce počul rozprávať o škriatkoch, ale nikdy si ich nepredstavoval takých malých. Ten, čo sedel na kraji truhlice, mal sotva dvadsať centimetrov. Mal starú vráskavú tvár bez fúzov a na sebe čierny kabát s dlhými krídlami, krátke nohavice a čierny širák. Keďže mal okolo krku a rukávov biele čipky, na topánkach spony a podväzky zaviazané bielou mašličkou, vyzeral veľmi pekne a nežne. Vyňal z truhlice vyšívajú náprsenku a tak vážne si prezeral starú prácu, že si vôbec nevšimol, že sa chlapec prebudil.

Keď chlapec zočil škriatka, strašne sa zarazil, ale strach z neho vlastne necítil. Nedalo sa báť niekoho, kto bol taký maličký. A pretože bol škriatok taký zabraný do práce, že ani nevidel, ani

1. Čítaj Skóne, je to najjužnejší švédsky kraj. Švédsko sa od dávnych čias delí na tri hlavné časti: Götaland (krajina Gótov = južné Švédsko), Svealand (krajina Sveov = stredné Švédsko) a Norrland (severná krajina). Okrem toho je ešte historické rozdelenie Švédska na 24 provincií čiže krajov (asi naše župy); o všetkých sa hovorí v zázračnej ceste. Sú to: Skaane (Skóne), Bleking, Öland, Gotland, Smaaland (Smöland), Östergötland; (všetky tieto provincie sú v Götalande), Södermanland, skrátene Sörmland, Närke, Västmanland, Dalarna, Uppland (všetky tieto provincie sú vo Svealande), Gästrikland (Jästrikland), Hälsingland, Medelpad, Ångermanland (Öngermanland), Västerbotten a Lappland (Laponsko), Jämtland a Härjedalen (všetky tieto provincie sú v Norrlande), Värmland je v Svealande a Dalsland, Bohuslän, Västergötland (Vesterjötland) a Halland sú v Götalande. - Okrem toho, čo sa týka správy, sa Švédsko delí na 24 lán.

2. Po švédsky Västra Vemmenhög. Vemmenhög je okres v provincii Skaane.



nepočul, chalan si pomyslel, že by bolo vtipné, keby mu vyviedol dáky žartík: tak napríklad, keby ho zhodil do truhlice a pribuchol vrchnák, alebo niečo podobné.

Neodvážil sa však dotknúť škriatka rukami, preto sa obzeral po niečom, čím by ho mohol udrieť. Blúdil zrakom od pohovky na skladací stôl a od skladacieho stola ku kozubu. Prezeral hrnce a kávovú kanvicu stojacu na doske pri kozube, džbán na vodu pri dverách, lyžice, nože, vidličky, misy a taniere, ktoré bolo vidno cez odchýlené dvere kredenca. Hľadel na otcovu pušku, visiacu na stene vedľa dánskej kráľovskej dupľovky, a na pelargónie a fuksie, kvitnúce na obloku. Až celkom na záver mu padol zrak na starú sieťku na muchy, čo visela na okennom ráme.

Len čo zbadal sieťku, ihneď si ju pritiahol a zahnal sa ňou ku kraju truhlice. A ostal celý prekvapený, aké mal šťastie. Pomaly ani sám nevedel, ako sa to stalo, ale škriatka naozaj chytil. Ten úbožiačik ležal v dlhej sieťke dolu hlavou a nevedel sa už odtiaľ dostať.

V prvej chvíli chlapec vôbec nevedel, čo si počať s korisťou. Iba hojdal sieťkou sem a tam, aby škriatok nestihol vyliezť.

Škriatok začal hovoriť a úpenlivo prosil chlapca, aby ho pustil. Hovoril, že dlhé roky preukazoval rodine veľa dobrého a že si zaslúži lepšie zaobchádzanie. Ak ho chlapec pustí, dá mu vraj starý, tvrdý toliar striebornú reťaz a zlatý peniaz, ktorý je taký veľký ako vrchnáčik strieborných hodínok jeho otca.

Chlapcovi sa to výkupné nezdalo príliš veľké, ale od chvíle, čo sa škriatka zmocnil, sa ho akosi bál. Cítil, že sa pustil do niečoho, čo mu bolo cudzie a trápne a čo nepatrilo na tento svet, preto bol veľmi rád, že sa ho zbaví.

Ponuku teda hneď prijal a sieťku držal pokojne, aby mohol škriatok vyliezť. Ale keď bol škriatok zo sieťky von, chlapec si pomyslel, že by mohol vyjednať niečo väčšieho, a vôbec všetky možné dobré veci. Mal si aspoň vybaviť, aby mu škriatok včaroval do hlavy kázeň. „Aký som hlúpy, že som ho pustil na slobodu,“ povedal si a začal sieťkou znova hojdať, aby do nej škriatok znova spadol.

No keď to urobil, ihneď dostal hroznú facku, až sa mu zdalo, že sa mu hlava rozletela na tisíc kusov. Letel najprv na jednu stranu, potom na druhú a napokon padol na zem a ostal ležať v bezvedomí.

Keď znova precitol, bol v dome sám. Po škriatkovi nebolo ani stopy. Vrchnák truhlice bol zavretý a sieťka na muchy visela na svojom obvyklom mieste na okne. Keby chalana od facky tak nebolelo pravé líce, bol by všetko považoval za sen. „Nech sa už stalo čokoľvek, rodičia budú tvrdiť, že to bol sen,“ pomyslel si. „Kvôli škriatkovi mi určite neodpustia ani kúsok kázne. Najlepšie bude dať sa hneď teraz do čítania.“

Ale ako išiel k stolu, spozoroval niečo veľmi podivné. Veď dom sa nemohol zväčšiť. No prečo teraz musel urobiť o toľko viac krokov než inokedy, aby došiel k stolu? A čo sa stalo s kreslom? Nezdalo sa síce, že by sa zväčšilo, ale chlapec musel najprv vystúpiť na priečky medzi jeho nohami a potom sa dokonca musel na sedadlo vyšplhať. Nemohol dovidieť na dosku stola, ale musel vystúpiť na operadlo kresla.

– Čo je to, dofrasa? – hneval sa chlapec. – Myslím, že škriatok začaroval kreslo, stôl a celú izbu.

Postila ležala na stole a na pohľad sa nezmenila, ale i tu bolo niečo v neporiadku, lebo nemohol prečítať ani slovo a musel sa vyškriabať až celkom na knihu.

Prečítal niekoľko riadkov, ale potom náhodou zdvihol hlavu. Pohľad mu padol do zrkadla, a nahlas zvolal: – Pozrime sa, tam je ešte jeden!

V zrkadle celkom jasne videl maličkého škriatka v špicatej čiapočke a v kožených nohaviciach.

– Ten je oblečený úplne ako ja! – zahlásil chlapec a od prekvapenia splasol rukami. Ale vtom zbadal, že maličký v zrkadle urobil to isté.



Tak sa začal ťahať za vlasy, poštipal si ruku a krútil sa dookola, a maličký v zrkadle hneď robil to isté.

Niekoľkokrát sa rozbehol okolo zrkadla, či náhodou nie je ten maličký skrytý za zrkadlom, ale nenašiel tam nikoho. Tu sa odrazu zachvel od hrôzy na celom tele. Pretože teraz pochopil, že ho škriatok zakľal a že ten malý trpaslík, ktorého obraz vidí v zrkadle, je on sám.

Chlapec nechcel ani za nič uveriť, že ho premenili na škriatka. 'Iste je to iba sen a akýsi omyl,' pomyslel si. 'Ak chvíľu počkám, iste sa zasa stanem človekom.'

Postavil sa pred zrkadlo a zažmúril oči. Otvoril ich až o niekoľko minút a očakával, že teraz všetko zmizne. Ale nebolo to tak: bol presne taký malý, ako predtým. No inak vyzeral úplne rovnako, akým býval. Mal rovnaké svetloplavé vlasy, pehy na nose, záplaty na nohaviciach aj dieru na pančuchách, ako mával predtým, lenže zmenšené.

Nie, nebolo pomoci, aj keby tam stál a čakal hoci dvakrát tak dlho. Musí vyskúšať niečo iné. Najlepšie, čo by mohol urobiť, je nájsť škriatka a urobiť sa s ním.

Zoskočil na dlážku a začal ho hľadať. Nakukoval za stoličky a za skrine, pod pohovku a za kachle. Ba vliezol aj do niekoľkých myšacích dier, ale škriatka nedokázal nájsť.

Ako tak hľadel, plakal, prosil a sľuboval hory-doly. Nikdy, nikdy už vraj nezruší slovo, nikdy, nikdy už vraj nebude zlý a nikdy už nezaspí nad káňou. Ak zas dostane svoju ľudskú postavu, celkom iste vraj z neho bude skvelý, dobrý a poslušný chlapec. Ale nech sľuboval čokoľvek, nič to nepomohlo.

Odrazu mu prišlo na um, že škriatkovia sa radi zdržiavajú v stajni, a hneď sa rozhodol pohľadať škriatka tam. Našťastie, dvere boli otvorené, lebo by nedočiahol na kľučku, ale takto mohol bez prekážky vyklízuť.

Keď vyšiel na chodbu, začal sa obzerať za svojimi drevákmi, lebo v izbe chodil v pančuchách. Rozmýšľal, čo si počne s obrovskými ťažkými drevákmi, ale v tej chvíľke zbadal na prahu pár maličkých dreváčikov. Keď si uvedomil, že škriatok bol taký starostlivý a premenil mu i dreváky, premkla ho ešte väčšia úzkosť. Napadlo mu, že toto trápenie bude iste trvať dlho.

Na starej dubovej doske, ležiacej pred domovými dverami, poskakoval sem a tam vrabec. Len čo zbadal chlapca, hneď sa dal do kriu: – Čimčim! Čimčim! Pozrite na husiara Nilsa! Pozrite na Hraška! Pozrite len na Hraška Nilsa!

Tu sa hneď smerom k chlapcovi obrátili husi a sliepky a nastal hrozný krik. – Kikirikí, – volal kohút, – ako dobre, že sa to s ním stalo! Kikirikí, on ma ťahal za hrebeň. – Ko, ko, ko, kó, dobre sa to s ním stalo! – volali sliepky a stále to opakovali. Husi sa zhŕkli do krdla, dali hlavy dokopy a pýtali sa: – Kto to asi urobil? Kto to asi urobil?

No najpozoruhodnejšie pritom bolo, že chlapec rozumel, čo vtáky hovorili. Taký bol z toho prekvapený, že zastal na prahu a počúval. 'To iste preto, že som premenený na škriatka,' povedal si. 'Preto rozumiem reči vtákov.'

Zdalo sa mu, že to nevydrží, ak sliepky neprestanú so svojím ustavičným: – Dobre sa to s ním stalo. – Hodil do nich kameň a zvolal: – Zavrite zobáky, potvory!

Ale zabudol na to, že už teraz nebol taký veľký, aby sa ho sliepky báli. Celý krdel sa pustil za ním, obstal ho zo všetkých strán a so zdvihnutými hlavami kričal: – Ko, ko, ko, kó, dobre, že sa ti to stalo!

Chalan sa im pokúsil utiecť, no sliepky skočili za ním a kričali tak nahlas, až mu zaliehali v ušiach. Ťažko by im unikol, keby neprišla domáca mačka. Len čo sliepky zbadali mačku, hneď zmĺkli a tvárili sa, akoby nemysleli na nič iné, len ako vyhrabať zo zeme červíky.

Chlapec utiekol k mačke. – Micinka milá, – prihovárал sa jej, – ty iste poznáš všetky kúty a diery na dvore. Buď taká dobrá a povedz mi, kde by som našiel škriatka.

Mačka mu priamo neodpovedala. Sadla si, okrútila si pekne chvost okolo predných labiek



a dívala sa na chlapca. Bola to veľká čierna mačka s bielym fľakom na prsiach. Kožuch mala hladký a jagal sa jej v žiari slnka. Vtiahla pazúriky a jej sivé očka mali v strede iba malú, úzku štrbinu. Vyzerala celkom dobrácky.

– Viem síce, kde škriatok býva, – vravela privetivo, – ale tým som nepovedala, že ti to prezradím.

– Micinka milá, musíš mi pomôcť, – prosíkal chlapec. – Čo nevidíš, ako ma zaklial?

Mačka trochu pootvorila oči, takže v nich zasvietila zelená zlomyselnosť. Priadla a vrčala od radosti, kým odvetila: – Mám ti vari teraz pomáhať, keď si ma toľkokrát ťahal za chvost? – povedala napokon.

Tu sa chlapec nazlostil a celkom zabudol, že je teraz taký maličký a bezmocný. – Ved' ťa môžem aj teraz vytáhať za chvost, veru môžem, – skríkol a skočil na mačku.

No v tej chvíli sa mačka tak zmenila, že chlapec nemohol uveriť, že je to to isté zviera. Na ježila každý chl p na tele, zhrbila sa, natiahla nohy, zaškrabla pazúrmí do zeme, chvost sa jej skrátí a zhrubol, uši jej ovisli dozadu, papuľa zafučala, oči sa jej doširoka otvorili a blčali červeným ohňom.

Chlapec sa nechcel dať mačkou zastrašiť a postúpil ešte o krok. Tu však mačka vyskočila, hodila sa rovno na neho, prevalila ho, postavila mu predné labky na prsia a hrdo otvorila papuľku.

Chlapec cítil, ako mu pazúry vnikli cez vestu a košeľu do kože a ako ho na krku štekli rezáky. Začal volať o pomoc, ako len vládal.

Ale neprišiel nikto a chlapec si už myslel, že nastáva jeho posledná hodinka. Odrazu pocítil, že mačka pazúriky vtiahla a pustila mu krk.

– Tak, – povedala, – nateraz je toho dosť. Tentoraz z toho vyviazneš len so strachom, lebo pani gazdiná je dobrá. Chcela som len, aby si vedel, kto z nás je mocnejší.

S tým mačka odišla svojou cestou a vyzerala rovnako nevinne a nežne ako predtým, keď prišla. Chlapec sa tak hanbil, že zo seba nevedel vydať ani slovo, a preto bežal čo najrýchlejšie do stajne vyhľadať škriatka.

V stajni boli len tri kravy. Ale keď tam chalan vkročil, všetky sa pustili do takého bučania a predvádzali také divadlo, akoby ich tam bolo tridsať.

– Mú, mú, mú, – bučala Ružena. – Predsa je len na svete spravodlivosť.

– Mú, mú, mú, – volali všetky tri naraz. Chlapec nerozumel, čo hovorili, tak kričali opreteký.

Chcel sa opýtať na škriatka, ale nemohol sa dostať k slovu, lebo kravy boli celé pobúrené. Správali sa presne tak, ako keď k nim prišiel cudzí pes, kopali zadnými nohami, rinčali reťazami, čo mali okolo krku, obracali hlavy dozadu a klali rohami.

– Len pod' sem, – povedala Ružena, – tak ťa kopnem, že na to nikdy nezabudneš.

– Len pod' sem, – vyhrážala sa Kvetuľa, – naberiem ťa na rohy.

– Len pod' sem, len pod', dozvieš sa, ako sa mi páčilo, keď si mi hádzal drevák do chrbta, čím si sa zabával celé minulé leto, – pridala sa Hviezda.

– Len pod' sem, zaplatím ti za osy, ktoré si mi pchal do ucha, – kričala Kvetuľa.

Ružena bola najstaršia a najbystrejšia zo všetkých troch a aj sa najviac zlostila. – Len pod', – ručala, – zaplatím ti za to, že si toľkokrát podtrhol mame stolček, a aj zato, že si jej zakaždým podkladal nohu, keď išla s hrotkom, a za všetky tie slzy, ktoré nad tebou vyplakala.

Chlapec im chcel povedať, ako svoju zlomyselnosť voči nim ľutuje a že bude odteraz dobrý, len nech mu povedia, kde nájde škriatka. No kravy ho vôbec nepočúvali a bučali tak nahlas, až dostal strach, aby sa niektorá neodtrhla. Preto uznal, že bude najvhodnejšie vykradnúť sa zo stajne.

Keď sa dostal zase von, bol celý skleslý. Videl, že mu nikto na dvore nechce pomôcť pohl'adať škriatka. A zrejme by mu ani príliš nepomohlo, keby ho aj našiel.

Vyšťveral sa na široký kamenný múrik, ktorý obkolesoval celé malé gazdovstvo a bol zaras-



tený tónom a čerňákmi. Tam si sadol, aby uvažoval, ako to bude, ak už svoju ľudskú podobu nenadobudne. Keď sa otec a matka vrátia z kostola, ostanú v šoku. Áno, začudujú sa tomu v celej krajine. Začnú sem prichádzať ľudia z Východného Vemmenhögu, z Torpu a zo Skurupu³. Áno, budú sa sem schádzať z celého Vemmenhögského okresu, aby ho okukovali. Ktovie, možnože ho rodičia dokonca vezmú na trhy do Kiviku⁴, aby ho tam ukazovali.

Nie, už len pomyslenie na to bolo strašné! Prial sa, aby ho žiadne ľudské oko neuvidelo!

Hrozné, aký bol nešťastný. Na celú svetovú guľu niet druhého takého nešťastného človeka. Nebol už človek, ale netvor.

Pomaly začal chápať, čo to znamená byť človekom. Od všetkého ostal odlúčený – nemohol sa zabávať s inými chlapcami, nikdy by nedokázal prevziať hospodárstvo po rodičoch a vylúčené, že by sa nejaké dievča rozhodlo sa zaňho vydať.

Sedel a obzeral si svoj domov. Bola to malá obielená drevenička, akoby vtlačená do zeme svojou vysokou a strmou strechou. Hospodárske stavby boli tiež malé a políčka také úzke, že by ich poľahky aj žaba preskočila. No hoci bolo všetko také malé a chudobné, aj tak to bolo teraz pridobré pre neho. Teraz si nezaslúžil iné bývanie, len nejakú dieru v maštali pod dlážkou.

Vládla tu krásna pohoda. Okolo to žbľnkalo, pučalo a cvrlikalo. Ale jemu bolo ťažko na srdci. Už nikdy sa nebude môcť z ničoho tešiť.

Nikdy sa mu nezdala obloha taká tmavomodrá ako v ten deň. Prileteli sem sťahovavé vtáky. Prišli z cudziny, priplávali po Baltskom mori práve k Smygehuku⁵ a teraz smerovali na sever. Boli to vtáky rozličných druhov, no on z nich poznal iba divé husi, ktoré leteli v dvoch dlhých klinovitých radoch.

Preletelo už tak veľa krídlov divých husí. Vznášali sa vysoko, ale chlapec predsa len počul, ako volali. – Pôjdeme teraz do hôr! Pôjdeme teraz do hôr!

Len čo divé husi zočili domáce husi, ako pobejú po dvore, spustili sa dolu a volali: – Podďte s nami! Podďte s nami! Pôjdeme teraz do hôr!

Domáce husi mimovoľne naťahovali krky a počúvali. Ale potom celkom múdro odvetili: – Nám je dobre, že sa takto máme! Nám je dobre, že sa takto máme!

Ako sme povedali, bol krásny deň a vzduch taký ľahký a svieži. Radosť v ňom lietala. A každý nový krdeľ, ktorý tade letel, domáce husi stále viac rozrušoval. Niekoľkokrát zatrepotali krídlami, akoby tiež túžili odletieť. Ale stará hus vždy povedala: – Nebuďte hlúpe! Veď tie idú v ústrety hladu a zime.

Bol tam však mladý gunár, v ktorom to volanie husí vzbudilo skutočnú túžbu cestovať. – Ak príde ešte jeden krdeľ, odletím s ním, – povedal.

Vtom letel nový krdeľ a volal ako ostatné. Tu mladý gunár vykrikoval: – Počkajte! Počkajte! Pôjdem s vami! Rozpál krídla a vzniesol sa, ale nebol na lietanie navyknutý, preto znova spadol na zem.

Divé husi iste počuli jeho volanie. Obrátili sa a leteli pomaly naspäť, pozrieť sa, či pôjde s nimi. – Počkajte! Počkajte! – zvolal a urobil nový pokus.

Chlapec, ktorý ležal na múriku, toto všetko počul. „Bola by veľká škoda,“ pomyslel si, „keby veľký gunár odletel. Keby sa stratil, otca i matku by to veľmi zarmútilo, keď prídu z kostola.“

Ako tak na to myslel, opäť zabudol, že je malý a bezmocný. Zoskočil z múrika rovno do prostredia krdeľa husí a objal gunárov krk. – Nesmieš odletieť! – zvolal.

No práve v tej chvíli gunár vyskúmal, ako si treba počínať, aby sa odlepil od zeme. Vo svojej horlivosti nemal ani čas chlapca strieť, a tak chlapec vzlietol s ním.

3. Vemmenhög, Skurup a Torp - osady v Skaane.

4. Rybárska dedina v Skaane.

5. Smygehuk (čítaj Smygehuk, huk=roh) je južný koniec Švédska.



Smerom nahor to išlo tak rýchlo, že sa chalanovi zakrútila hlava. Skôr, než si stihol uvedomiť, že sa má gunárovho krku pustiť, bol už vysoko vo vzduchu, takže keby spadol na zem, zabil by sa.

Jediné, čo mohol spraviť, aby zlepšil svoju situáciu, bol pokus vyštverat' sa gunárovi na chrbát. A naozaj sa tam vyštveral, hoci s veľkou námahou. Vôbec však nebolo jednoduché udržať sa na hladkom chrbte medzi mávajúcimi krídlami. Musel sa zaryť hlboko do peria a páperia, aby sa neskĺzol nazad.

OBDĽŽNIKMI POSIATA ŠATKA

Chlapec mal v hlave taký zmätok, že bol dlho celý bez seba. Vzduch mu hvízdal a šumel do tváre, krídla pri ňom mávali a v perí to hučalo ako búrka. Trinásť husí letelo okolo neho. Všetky trepotali krídlami a gágali. V očiach sa mu všetko krútilo a v ušiach mu hučalo. Nevedel, či letí vysoko, či nízko, ani kam ho husi niesli.

Napokon sa predsa len spamätal natoľko, že si dokázal uvedomiť, že sa musí dozvedieť aj to, kam s ním husi letia. No nebolo to ľahké, lebo nevedel, kde naberie odvalu pozrieť sa dolu. Bol pevne presvedčený, že sa mu zakrúti hlava, ak sa o to pokúsi.

Divé husi neleteli príliš vysoko, lebo ich nový druh nemohol v príliš riedkom vzduchu dýchať. Kvôli nemu leteli aj trochu pomalšie než obyčajne.

Napokon sa chlapec odvážil pozrieť na zem. A tu sa mu zdalo, že vidí pod sebou rozprestretú veľkú šatku, rozdelenú na nespočetné množstvo malých a veľkých obdĺžnikov.

– Kam som sa to dofrasa dostal? – opýtal sa.

Nevidel nič, iba obdĺžniky a zase obdĺžniky. Niektoré ležali naprieč, iné po dĺžke, ale všade boli uhly a rovné hrany. Nič nebolo krivé ani okrúhle.

– Čo je to za veľkú šatku so samými obdĺžníkmi, čo tam dole vidím? – nechápal chlapec, no nečakal odpoveď.

No divé husi, ktoré leteli okolo neho, hneď zvolali: – Polia a lúky! Polia a lúky!

Tu pochopil, že tá veľká obdĺžnikmi posiatá šatka, ponad ktorú letel, bola skaanska rovina. A pomaly porozumel, prečo je taká farebná a samý obdĺžnik. Najprv rozpoznal svetlozelené obdĺžniky: boli to oziminy, zasiate minulú jeseň, ktoré sa pod snehom uchovali zelená. Žltosivé obdĺžniky boli strniská, kde predošlého roku rástlo obilie, hnedé boli d'ateliniská, čierne prázdne pasienky alebo nezorané úhory. Hnedé štvorhrany so žltým rámom boli určite bukové lesy, lebo v nich z veľkých stromov, čo sú uprostred lesa, lístie pred zimou opadáva, kým mladé bučky na okraji lesa si svoje zoschnuté a zožltnuté lístie udržia na konároch až do jari. Videl i tmavé obdĺžniky s niečím sivým uprostred: to boli veľké, do kruhu stavané gazdovstvá so sčernalými slamenými strechami a dláždenými dvormi. A potom nasledovali zase obdĺžniky v prostriedku zelené a na okraji hnedé. To boli záhrady, v ktorých sa už zelenali trávniky, kým kroviská a stromy, ktoré ich obkolesovali, zaodievala ešte len holá hnedá kôra.

Keď chlapec videl, ako bolo všetko zobdĺžnikované, nemohol sa zdržať smiechu.

Ale keď divé husi počuli, že sa smeje, káravo na neho zavolali: – Úrodná a dobrá zem! Úrodná a dobrá zem!

Chlapec zas zvážnel. „Že sa môžeš tak smiať. Ty, ktorému sa prihodilo najhroznejšie, čo človeka môže postihnúť!“ pomyslel si.

Keď si zvykol na tento spôsob jazdy a cestovania tak, že nemusel stále myslieť už len na to, aby sa udržal na gunárovom chrbte, všimol si, koľko vtáčích krdľov letelo vo vzduchu a všetky mierili na sever. A od krdľ'a ku krdľ'u sa rozliehal krik a volanie. – Tak vy ste dnes prileteli, – kričali jedny. – Áno, dnes! – odpovedali husi. – Čo si myslíte o jari? – Ešte nie je na stromoch ani lístka a v jazerách je studená voda! – znela odpoveď.



Keď husi leteli ponad nejaké miesto, kde behala domáca hydina, volali: – Ako sa volá tento dvor? – Tu natiahol kohút hlavu a odpovedal: – Dvor sa volá Malé pole, dnes ako vlni, dnes ako vlni.

Väčšina domov sa síce volala podľa svojich majiteľov, ako bolo v Skaane zvykom, ale namiesto toho, aby im kohúty povedali: – Toto je dvor Petra Maatssona a tamten Oleho Bossona, – udávali meno, ktoré sa im zdalo najpriliehavejšie. Ak bývali na chudobnom gazdovstve alebo v želiarskom domčeku, volali: – Tento dvor sa volá Zrnianiet. – A tí, čo boli z najchudobnejších, kričali: – Tento dvor sa volá Málojedz! Málojedz! Málojedz!

Veľké bohaté sedliacke dvory dostávali od kohútov krásne mená, ako: – Šťastné pole, Vajcová hora alebo Dom pokladov.

Ale kohúty na panských dvoroch boli príliš hrdé, aby si vymýšľali niečo žartovného. Jeden kikirikál a kričal tak hlasno, akoby chcel, aby ho bolo počuť až na slnko: – Toto je panský dvor Dybeckov! Teraz ako vlni! Teraz ako vlni!

A trochu ďalej stál kohút, ktorý volal: – Toto je Svaneholm. O tom predsa majú všade vedieť!

Chlapec si všimol, že husi už neletia rovno. Vznášali sa nad celou Južnou rovinou⁶, akoby mali radosť, že sú zase v Skaane a akoby chceli pozdraviť každý dvor.

Tak prišli aj k miestu, kde stáli veľké, masívne stavby s vysokými komínmi a okolo nich množstvo malých domčekov. – To je jordberský cukrovar! – volali kohúty. – To je jordberský cukrovar!

Chlapec, sediaci na gunárovom chrbte, celý ustrnul. Toto miesto by mal poznať. Nebolo ďaleko od jeho domova a vlni tam pracoval ako husiar. Ale keď sa na to díval zhora, všetko vyzeralo inak.

Pozrime sa! Čo asi robí pastierka Aasa a Matúško, s ktorými sa vlni kamarátil? Rád by vedel, či sú tam aj tohto roku. A čo by povedali, keby vedeli, že letel tadiaľto, vysoko nad ich hlavami?

Tak stratili z dohľadu Jordbergu a leteli na Svedaly⁷ a do Skabersjö⁸ a naspäť cez Börringekloster⁹ a cez Häckebergu¹⁰. Chlapec toho videl v ten deň zo Skaane viac, než za všetky predošlé dni svojho života.

Keď divé husi nadábili na domáce husi, vtedy bývali najveselšie. Leteli celkom pomaly a volali dolu: – Ideme teraz do hôr. Podťte s nami! Podťte s nami!

Ale skrotené husi odpovedali: – Ešte je v zemi zima. Ste priskoré. Vráťte sa! Vráťte sa!

Divé husi sa zniesli nižšie, takže sa takmer dotýkali zeme, a potom sa zdvihli ako blesk do výšky, akoby sa niečoho hrozne naľakali. – Och, och, och! – volali. – To vôbec nie sú husi. To sú iba také ovce!

Husi na zemi sa príšerne nazlostili a kričali: – Keby vás len postrieľali všetky do jednej! Všetky do jednej!

Keď chalan počul túto zvađu, pustil sa do smiechu. No potom si spomenul, do akého nešťastia sám seba priviedol, a dal sa do plaču. Lenže o chvíľu sa už zase smial.

Ešte nikdy neuháňal tak rýchlo a rýchla a divá jazda mu odjakživa robila radosť. Pravdaže, nikdy si nepomyslel, že tu hore vo vzduchu môže byť tak čerstvo a že sem preniká taká príjemná vôňa zeme a horskej živice. A nikdy nepomyslel na to, aké je lietať tak vysoko nad zemou. Veď akoby ulietal svojmu žiaľu, svojim starostiam a všetkým krivdám, aké si len možno predstaviť.

6. Južná rovina (šv. Söderlätt) je najúrodnejší kraj Švédska.

7. Osada v Skaane.

8. Skabersjö (čítaj Skabersö), zámok, povestný hojnosťou zveriny vo svojich horách. Švédsky kráľ tam každý rok chodí na poľovačku.

9. Börringekloster (kloster=kláštor), bývalý kláštor, teraz zámok.

10. Häckeberga (Hekeberga) zámok, povestný svojimi jeleňmi, ktoré sú ináč vo Švédsku vzácné.



II.

Akka z Kebnekajse¹¹

VEČER

Veľký domáci gunár, čo odišiel s divými husami, žiaril hrdosťou, že môže v spoločnosti divých husí lietať sem-tam ponad Južnú rovinu a robiť si žarty z domáceho vtáctva. No ani tá záplava šťastia nemohla zabrániť tomu, aby popoludní nepocíťoval únavu. Pokúšal sa dýchať hlbšie a krídlami mávať rýchlejšie, avšak i tak zaostal o mnoho husích dĺžok.

Keď divé husi, ktoré leteli na konci, spozorovali, že domáca hus už nevládze, volali na tú, čo letela a viedla klinovitý krdeľ: – Akka z Kebnekajse! – Čo chcete? – spýtala sa vodkyňa. – Biely zaostáva! Biely zaostáva! – Povedzte mu, že rýchly let je ľahší než pomalý! – volala vodkyňa a znova natiahla krk vpred.

Gunár síce chcel radu počúvnuť a zrýchliť let, avšak tým sa tak unavil, že klesol až po obrúbané vŕby, čo lemovali lúky a polia.

– Akka, Akka, Akka z Kebnekajse! – kričali husi z konca krídla, keď videli, ako ťažko to šlo gunárovi. – Čo zas chcete? – pýtala sa vodkyňa a bola veľmi nevrlá. – Biely padá! Biely padá! – Povedzte mu, že je ľahšie letieť vyššie ako nízko! – zvolala vodkyňa a nespomalila let ani trocha a natiahla sa znova vpred.

Gunár chcel aj túto radu počúvnuť, ale keď sa pokúsil vzniesť, začal tak lapať po dychu, že mu išlo roztrhnúť pľúca.

– Biely už spadne! Biely už spadne! – Povedzte mu, že ak niekto nemôže letieť s krídlom, môže sa vrátiť domov! – odbila ich vodkyňa. Vôbec jej neprišlo na um spomaliť, ale sa znovu natiahla dopredu.

„Ták! Tak to teda vyzerá,“ zisťoval gunár. Odrazu pochopil, že divé husi ho vôbec nechceli zobrať so sebou do Laponska. Vylákali ho z domova len pre zábavu.

Hnevalo ho iba to, že práve teraz strácal sily, takže nemohol tým tulákom ukázať, že i domáca hus niečo dokáže. A za najmrzutejšie považoval takéto stretnutie z Akkou z Kebnekajse. Hoci bol domácou husou, i tak počul rozprávať o vodkyňi, zvanej Akka, ktorá mala vyše sto rokov. Požívala takú úctu, že sa k nej vždy pridávali len najlepšie divé husi. No nik tak nepohrdal domácimi husami ako Akka a jej krdeľ, a preto by gunár teraz veľmi rád predviedol, že sa im vyrovná.

Letel zvoľna za ostatnými a uvažoval o tom, či sa obrátiť alebo pokračovať v lete. Vtom trpaslík, ktorého niesol na chrbte, povedal: – Milý gunár Martin, uznáš, že ten, kto nikdy nelietal, sa predsa nemôže pustiť s divými husami až hore do Laponska. Nebolo by pre teba lepšie vrátiť sa skôr, ako sa zničíš?

No domkárov chalan bol gunárovi zo všetkých najodpornejší, a len čo pochopil, že ten úbožiak neverí, že by dokázal letieť ďalej, okamžite sa rozhodol na ceste zotrvať. – Ak o tom povieš ešte slovo, hneď ťa zhodím do prvého rašeliniska, nad ktorým poletíme, – odvrkol a od hnevu mu tak pribudlo síl, že letel takmer rovnako dobre ako ostatné.

Pravdaže, dlho tak letieť nemohol, a nebolo ani treba, keďže slnko teraz rýchlo zapadalo, a rovno so západom slnka sa husi spustili priamo dolu. A skôr, než sa gunár a chlapec spamätali, stáli na brehu Vombského jazera¹².

11. Kebnekajse – najvyšší švédsky vrch v laponskom kraji. Laponsko je najsevernejší kraj Švédska. Obývajú ho Laponci, ktorí hovoria svojím vlastným jazykom a živia sa chovom sobov a losov.

12. Vombské jazero (Vombsjö, čítaj Vombšö) je malé jazero v provincii Skaane.



„Tu asi prenocujeme,“ pomyslel si chlapec a zoskočil z gunárovho chrbta. Stál na úzkom piesočnom brehu a pred ním sa rozprestieralo dosť veľké jazero. Na pohľad vyzeralo škaredé, takmer celé pokryté čiernym a hrboľatým ľadom, plným dier a puklín, ako to už na jar býva. No ľad sa už nemal dlho udržať. Už sa odtrhol od zeme a dookola mal pás čiernej, lesknúcej sa vody. No i tak tu ľad ešte bol a šíril po kraji chlad a zimnú nepohodu.

Na druhej strane jazera sa črtala rozľahlá, bledá obrobená zem, ale tam, kde sa zniesli husi, sa rozkladal veľký jedľový les. A zdalo sa, akoby ten ihličnatý les mal moc pripútať zimu k sebe. Všade inde bola hlinitá zem, len pod drobnou chvojninou ostával sneh, ktorý sa roztopil a zmrzol a znova sa roztopil a zmrzol, takže bol teraz tvrdý ako ľad.

Chlapcovi sa zdalo, akoby prišiel do zimnej pustatiny, a bolo mu tak úzko, že by sa najradšej rozfňukal.

Bol hladný. Celý deň nič nejedol. Ale kde a čo vziať na jedenie? V marci ani na poliach, ani na stromoch nerastie nič pod zub.

Veru, kde nájde niečo na jedenie, kto mu poskytne prístrešie, kto mu pripraví lôžko, kto mu dovolí zohriať sa pri ohni a kto ho ochráni pred divou zverou?

Teraz zapadlo slnko, od jazera vial chlad a z oblohy sa znášala tma, za súmrakom sa vkrádala hrôza a v hore začalo vŕzgať a praskať.

Zmizla veselá myseľ, ktorú mal chlapec, keď bol vysoko vo vzduchu, a vo svojej úzkosti sa obzeral na ostatných druhov z cesty. Veď nemal nikoho iného, koho by sa mohol držať.

A tu zbadal, že gunár bol na tom ešte horšie, než on. Ležal stále na tom istom mieste, kam klesol, a zdalo sa, že nemá ďaleko od smrti. Krk mu meravo ležal na zemi, oči mal zavreté a dych bol už len slabým sipotom.

– Milý gunár Martin, – povedal chlapec, – pokús sa vypiť dúšok vody. K jazeru to nie sú ani dva kroky.

Gunár sa však ani nepohol.

Chlapec síce predtým býval veľmi krutý ku všetkým zvieratám, i ku gunárovi, ale teraz sa mu zdalo, že má v gunárovi jedinou oporu, ktorá mu ostala, a dostal veľký strach, že ho stratí.

Začal ním teda mykať a potíškať ho, aby sa dostal k vode. Gunár bol veľký, takže to bola pre chlapca tvrdá robota, ale nakoniec sa mu to podarilo.

Gunár dostal do vody najprv hlavu. Chvíľočku ležal tichučko v bahne, ale čoskoro vytiahol zobák, otrepal si z očí vodu a prskal. Potom hrdo plával medzi šašinou a puškvorcom.

Divé husi sedeli pred ním na jazere. Gunára a jeho jazdca si vôbec nevšimli, ale vrhali sa priamo do vody. Kúpali sa a prali a teraz tu sedeli a súkali do seba polozhnuté žaburiny a vodnú šošovicu.

Bielemu gunárovi sa pošťastilo nájsť malého okúňa. Chytro ho uchytil, plával s ním k brehu a položil ho pred chlapca. – Toto ti dávam s poďakovaním za to, že si mi pomohol dostať sa do vody, – povedal.

Prvý raz za celý deň počul chlapec prívetivé slovo. Tak sa tomu potešil, že by najradšej objal gunára okolo krku, ale to sa predsa len neodvážil. Aj daru sa potešil. Najprv si síce myslel, že vôbec nebude môcť jesť surové ryby, ale potom predsa len dostal chuť skúsiť to.

Prehmatával sa, či nemá so sebou nôž, a naozaj, visel mu vzadu v pošve na gombičke nohavíc. Tak sa však zmenšil, že nebol dlhší ako zápalka. No postačovalo nato, aby ním mohol z ryby zoškrabať šupiny a očistiť si ju. Netrvalo veľmi dlho a okúň bol v brušku.

Keď sa chlapec nasýtil, akosi sa hanbil, že dokázal zjesť niečo surové. „Jasné, už vôbec nie som človek, ale skutočný škriatok,“ zišlo mu na um.

Po celý čas, čo chlapec jedol, stál gunár mlčky pri ňom, ale keď prehltol posledný kúsok, ticho mu povedal: – Dostali sme sa do veľmi hrdého husacieho rodu, ktorý opovrhuje všetkými domácimi vtákmi.



– Áno, všimol som si to, – potvrdil chlapec.

– Bola by pre mňa veľká česť, keby som tak s nimi mohol letieť až do Laponska a mohol im ukázať, že aj domáca hus niečo dokáže.

– Héééj, – natiahol chlapec odpoveď, lebo pochyboval, že by tam gunár dokázal s nimi doletieť. Nechcel mu však odporovať.

– No neverím, že by som sa mohol vybrať na takú cestu sám, – priznal gunár, – preto by som sa ťa rád opýtal, či by si nemohol ísť so mnou a pomôcť mi.

Chalan, pravdaže, na nič iné nepomýšľal, len akoby sa čo najrýchlejšie dostal domov, ale žiadosť ho tak prekvapila, že nevedel, čo odpovedať.

– Ak si dobre pamätám, boli sme nepriatelia, – skonštatoval. Ale gunár akoby na to celkom zabudol. Spomínal si už len na to, že mu chlapec práve pred chvíľou zachránil život.

– Ja by som sa vlastne najradšej vrátil domov, – povedal chlapec.

– Áno, zanesiem ťa naspäť, ale až na jeseň, – oznámil mu gunár. – Neopustím ťa, pokiaľ ťa zas neposadím doma na prah pred dvere.

Chlapec uvažoval, že by bolo vlastne dobre, keby sa nejaký čas rodičom neukazoval na oči. Nebol preto proti návrhu a práve chcel povedať, že s gunárom pôjde, keď začul nad sebou silné zahrnenie. Boli to divé husi, ktoré všetky naraz vyskočili z jazera, zastali a otrepávali zo seba vodu. Potom sa usporiadali do dlhého radu a na čele s vodkyňou išli k nim.

Keď teraz gunár pozoroval divé husi, nemal veľa odvahy. Očakával, že sa budú viac podobáť na domáce husi a pocíti s nimi väčšiu príbuznosť. No videl, že sú od neho oveľa menšie a ani jedna z nich nebola biela. Všetky boli ílovosivé s odtienkom dohneda. Ich oči sa dosť bál. Boli žlté a svietili, akoby za nimi blýskal oheň. Gunára odjakživa učili, že je najvhodnejšie chodiť pomaly a kolembať sa, ale tieto akoby vôbec nevedeli kráčať a napoly skákali. No najviac sa naľakal, keď uvidel ich nohy. Boli veľké a chodidlá mali roztrhané a rozšliapané. Vidno, že vôbec nedbali na to, kade stúpali a nikdy nič neobchádzali. Inak pôsobili veľmi ušľachtilo a čisto, len na nohách sa dalo poznať, že ide o chudobnú a divú čeliadku.

Gunár ledva stihol chlapcovi pošepnúť: – Rozprávaj len smelo od plúc, ale nehovor im, kto si, – a už tam boli husi.

Zastali pred nimi a mnoho ráz zakývali krkom. Gunár robil to isté, len ešte častejšie. Len čo sa dosť napozdravovali, vodkyňa povedala: – Teraz by sme radi vedeli, kto ste.

– O mne toho nie je veľa čo hovoriť, – začal gunár. – Narodil som sa vlani v Skanöre¹³. Na jeseň ma predali Holgerovi Nilssonovi v Západnom Vemmenhögu a tam som žil až doteraz.

– Iste nepochádzaš zo žiadneho rodu, na ktorý by si mohol byť pyšný, – usúdila vodkyňa.

– Ako teda, že si taký namyslený a chceš byť v spoločnosti divých husí?

– To je asi preto, aby som vám, divým husiam, ukázal, že i my, domáce husi niečo dokážeme, – odpovedal gunár.

– Áno, bolo by to pekné, keby si nám to vedel ukázať, – posmievala sa hus – vodkyňa. – Už teraz sme videli, ako vieš lietať. No možno, že si v inom schopnejší. Možno, že si vytrvalý v dlhom plávaní.

– Nie, tým sa nemôžem chváliť, – priznal gunár. Zdalo sa mu, akoby spozoroval, že sa ho hus – vodkyňa rozhodla poslať domov, a preto mu bolo úplne jedno, čo odpovedal. – Neplával som nikdy ďalej, než cez slatinu, – pokračoval.

– Tak si teda myslím, že budeš majster v skoku, – skúšala ho zasa hus.

– Ešte nikdy som nevidel domácu hus skákať, a sám som to tiež nikdy neskúsil, – oznámil gunár a tým si zhoršil situáciu ešte viac, než už bola.

13. Skanöre je najmenšie mesto v Švédsku.



Veľký biely gunár bol teraz presvedčený, že ho hus – vodkyňa už v žiadnom prípade nevezme so sebou. A veľmi ho prekvapilo, keď povedala: – Odpovedal si smelo na otázky, a ten, kto je smelý, môže byť na ceste dobrým druhom, i keď je spočiatku neskúsený. Čo by si povedal, keby si u nás zopár dní ostal, aby sme sa dozvedeli, čo vieš?

– To je veľmi milé, – odvetil gunár celý nadšený.

Potom hus ukázala zobákom a riekla: – Ale kto je to s tebou? Takého som ešte nevidela.

– To je môj kamarát, – povedal gunár. – Po celý svoj život bol husiarom. Môže nám byť cestou užitočný.

– Hej, pre domácu hus môže byť dobrý, – uznala divá hus. – Ako sa volá?

– Má rozličné mená, – vykrúcal sa gunár a nevedel, aké meno by narychlo vymyslel, lebo nechcel prezradiť, že chlapec má ľudské meno. – Volajú ho Hraško, – odpovedal nakoniec.

– Je z rodu škriatkov? – zaujímala sa opäť vodkyňa.

– Kedy chodievate vy, divé husi, spávať? – opýtal sa rýchlo gunár a tak sa chcel vyhnúť odpovedi na poslednú otázku. – O takomto čase sa mi zatvárajú viečka samé od seba.

Lahko sa dalo uhádnuť, že hus, zhovárajúca sa s gunárom, bola veľmi stará. Pernaté rúcho mala sivé ako ľad a chýbali jej tmavé pásy. Hlavu mala väčšiu, nohy hrubšie a chodidlá rozodratejšie než ostatné. Perie jej stuhlo, plecيا skostnateli a krk vychudol. Všetko to bolo dielom staroby. Len oči staroba nezbavila sily. Svetili jasnejšie a zdali sa mladšie než oči všetkých ostatných.

Teraz sa veľmi vznešene obrátila ku gunárovi: – Vezd teda, gunár, že som Akka z Kebnekajse. Tá, ktorá letí za mnou najlepšie po pravej strane je Yksi z Vassijaure¹⁴ a tá po ľavej je Kaksi z Nuolje¹⁵. Vezd i to, že druhá po pravej strane je Kolme zo Sarjektjaakko¹⁶ a druhá po ľavej strane je Neljä zo Svappavaary¹⁷ a že za nimi letí Viisi z Oviksfjällu¹⁸ a Kuusi zo Sjanfgeli¹⁹. A vezd, že šesť husičiek, ktoré letia celkom na konci, tri vpravo, tri vľavo, sú všetky divé husi z veľhôr a pochádzajú z najlepších rodín. Nesmieš nás pokladať za tuláčky, ktoré sa kamarátia s každým, koho stretnú, a nesmieš si myslieť, že sa delíme o nocľah s niekým, o kom nevieme, z akého je rodu.

Kým Akka takto hovorila, chlapec rýchlo vystúpil. Mrzelo ho, že gunár, čo rozprával za seba tak smelo, dával také vyháňavé odpovede, keď išlo o neho.

– Nechcem tajiť, kto som, – vyhrklo z neho. – Volám sa Nils Holgersson, som synom domkára a až do dneška som bol človekom, ale dnes ráno...

Ďalej sa chlapec nedostal. Len čo povedal, že je človek, odskočila vodkyňa o tri kroky a ostatné ešte ďalej. A všetky natiahli krky a zlostne na neho sipeli.

– Hneď si mi bol podozrivý, len čo som ťa zazrela na pobreží, – hnevala sa Akka. – A teraz musíš ihneď odísť. Ľudí medzi sebou neznesieme.

– To nie je možné, – začal gunár zmierlivo, – aby ste sa vy, divé husi, báli takéhoto trpaslíčka. Zajtra určite pôjde domov, ale cez noc ho predsa musíte nechať medzi sebou. Nikto z nás by si iste nevzal na svedomie, aby takéhoto neboráčika nechal samého brániť sa v noci proti líškam a lasiciam kolčavám.

Divá hus teraz pristúpila bližšie, ale bolo jasne vidno, ako ťažko premáha strach. – Učili ma báť sa všetkého, čo sa volá človekom, nech by bol veľký, či malý, – povedala. – Ale, gunár, ak

14. Vassijaure je jazero v Laponsku.

15. Nuolja - vrch v najsevernejšej časti Laponska.

16. Sarjektjaakko (Sarjetjoko), vrch v Laponsku, najvyšší po Kebnekajse.

17. Bane na železnú rudu v Laponsku.

18. Oviksfjäll (fjäll = skala, skalný vrch) je vrch v provincii Jämtlande.

19. Sjanfgeli (Šangeli) sú bane na meď v Laponsku.



ručíš za to, že nám neublíži, nuž môže u nás cez noc ostať. Neverím však, že by bol náš nocľah vhodný pre vás dvoch, lebo my sa postavíme na plávajúci ľad a tam prespíme.

Asi sa nazdávala, že gunár príde do pomykova, keď to začuje. No on nedal na sebe nič znať.

– Ste veľmi bystré a viete si vybrať bezpečný nocľah, – pochválil ich.

– Ale mi ručíš za to, že sa zajtra vráti domov.

– Potom sa budem musieť vrátiť i ja, – odpovedal gunár. – Sľúbil som, že ho neopustím.

– Smieš ísť, kam sa ti páči, – povedala hus – vodkyňa.

Potom rozprestrela krídla a letela na ľad, kam ju nasledovala jedna hus za druhou. Chlapca zarmucovalo, že z jeho cesty do Laponska nič nebude, no okrem toho sa bál studeného nocľahu. – Gunár, to bude stále len horšie a horšie, – povzdychol si. – A hneď na začiatku tam vonku na ľade zmrzneme.

No gunár mal dobrú náladu. – Nehrozí nijaké nebezpečenstvo, – vavel. – Teraz, prosím ťa, čo najrýchlejšie zober toľko slamy a trávy, koľko uvládzeš!

Keď mal chlapec plné náručie suchej trávy, chytil ho gunár za golier košele, zdvihol ho a letel s ním na ľad, kde už stáli divé husi a spali so zobákmi pod krídlami.

– Rozostel teraz slamu po ľade, aby som sa mal na čo postaviť, nech neprimrzнем. Pomôž mi, aj ja ti potom pomôžem, – sľúbil gunár.

Chlapec to urobil, a keď bol hotový, vzal ho gunár ešte raz za golier a strčil si ho pod krídlo. – Myslím, že tu budeš ležať pohodlne a v teple, – povedal a krídlo pritisol k sebe.

Nils bol taký zababušený v páperí, že nemohol odpovedať, ale ležal pekne v teple, a keďže bol unavený, hneď zaspal.

NOC

Je pravda, že ľad je vždy klamlivý a nemožno sa naň spoľahnúť. Ľadová prikrývka na Vombskom jazere, ktorá bola večer od zeme oddelená, v noci zmenila svoju polohu tak, že sa na jednom mieste dotýkala brehu. Tu sa stalo, že to na svojom nočnom love zbadal lišiak Smirre, ktorý vtedy býval na východnej strane jazera v övedsklsterskom parku. Smirre síce videl divé husi už večer, ale nedúfal, že by sa mohol k niektorej z nich priblížiť. Teraz sa za nimi vybral priamo na ľad.

Keď už bol Smirre blízku pri husiach, odrazu sa pošmykol a jeho pazúry na ľade zaškriabali. Husi precitli a zamávali krídlami, ako sa chceli vzniesť do vzduchu. No Smirre bol na ne príliš rýchly. Vyskočil, akoby ho niekto hodil, uchytil jednu hus za krídlo a upaľoval zas na breh.

Lenže v tú noc neboli husi na ľade samé, ale mali so sebou človeka, i keď takého maličkého. Chlapec precitol hneď, ako gunár zamával krídlami. Spadol na ľad a rozospatý tam ostal sedieť. Najprv si nevedel vysvetliť všetok ten rozruch a až potom zbadal, ako malý, krátkonohý pes uteká po ľade s husou v pysku.

Rýchlo za ním vyskočil, aby mu hus vzal. Ešte počul za sebou volať gunára: – Daj si pozor, Hraško! Daj si pozor! – No chlapec si myslel, že takého malého psa sa báť nemusí, a hnal sa za ním.

Divá hus, ktorú lišiak Smirre vliekol za sebou, počula chlapca klopať dreváčkmi po ľade a nemohla uveriť svojmu sluchu. „Azda sa ten trpaslíček nazdáva, že ma líške vezme?“ divila sa. A hoci bola na tom tak biedne, i tak začala z hĺbky hrdla gágať, presne tak, akoby sa smiala.

„Prvé, čo sa stane, bude, že spadne do škáry v ľade,“ myslela si.

No i keď bola taká tmavá noc, chlapec jasne videl všetky škáry a diery v ľade a odvážne ich preskakoval. Teraz mal totiž dobré nočné oči škriatkov a videl i potme. Videl jazero a breh rovnako jasne, ako vo dne.

Lišiak Smirre zišiel z ľadu tam, kde sa dotýkal zeme, a keď sa štvrel hore brehovým sva-hom, zvolal na neho chlapec: – Polož hus, ty mamľas! – Smirre nevedel, kto to zvolal, a nemal sa ani kedy obzrieť, len čo najrýchlejšie utekal.



Lišiak sa teraz vnoril do krásnej bukovej hory a chalan bežal rýchlo za ním, ani si nepomysliac, že sa tam môže dostať do nejakého nebezpečenstva. Veď po celý čas myslel na to, ako s ním husi včera večer pohľadavo zaobchádzali, a preto by im teraz veľmi rád predviedol, že človek dokáže predsa len viac než ostatné tvory.

Každú chvíľu vykrikoval na psa, aby mu priniesol korisť a pustil ju. – Aký si to pes, že sa nehanbí ukradnúť celú hus? – kričal. – Hneď ju polož, lebo uvidíš, ako ťa zmlátim. Polož ju, lebo poviem tvojmu pánovi, ako sa správaš!

Keď lišiak Smirre zistil, že ho pokladajú za psa, prišlo mu to také smiešne, že hus takmer pustil. Smirre bol chýrny zlodej, ktorý sa neuspokojil s lovom potkanov a poľných myší, ale odvážil sa chodiť i do dvorov a kradol tam sliepky a husi. Vedel, ako sa ho v celom kraji obávali. Niečo takéto hlúpe nepočul od svojej mladosti.

No chlapec bežal tak rýchlo ďalej, že sa mu zdalo, akoby sa hrubé buky okolo neho mihali, a Smirreho stále viac dobiehal. Napokon bol pri ňom tak blízko, že ho už chytil za chvost. – Teraz ti už hus vytrhnem, – zvolal a schmatol Smirreho tak pevne za chvost, ako len vládol. Ale nemal toľko síl, aby ho zadržal. Lišiak ho strhol so sebou, až sa zvrátilo suché bukové lístie.

Tu sa zdalo, akoby si Smirre ihneď uvedomil, že je jeho prenasledovateľ neškodný. Zastal, položil hus na zem, postavil sa na ňu prednými labami, aby mu nemohla uletieť. Práve jej chcel prehryznúť krk, ale nevydržal, aby predtým trocha nerozčúľil trpaslíka: – Len rýchlo bež a nažaluj na mňa gazdovi, lebo hneď teraz do husi zahryznem! – povedal.

Chlapec sa začudoval, keď videl aký končitý nos a počul aký sipľavý, zlomyseľný hlas má tvor, ktorého prenasledoval. Tak sa nahneval, že si z neho robí lišiak žarty, že na strach vôbec nepomyslel. Zdrapil chvost ešte pevnejšie, zaprel sa o bukový kmeň, a práve vtedy, keď mal lišiak pysk na krku husi, ho z celej sily potiahol. Smirreho to tak prekvapilo, že sa nechal ťahať niekoľko krokov dozadu a hus bola vyslobodená. Ťažko zamávala krídlami a vyletela. Jedno krídlo mala poranené, takže ho ledva dokázala používať, okrem toho nič v lesnej tme nevidela a bola bezmocná ako slepec. Preto nemohla chlapcovi nijak pomôcť, len sa predrala cez dieru v zelenej streche a doletela k jazeru.

Smirre sa vrhol na chlapca. – Keď už nemám jedného, chcem mať aspoň druhého, – povedal a v jeho hlase bolo počuť, ako sa jedoval.

– Nie, nemysli si, že sa ti to podarí, – nedal sa chalan celý natešený, že zachránil hus. Pevne sa držal chvosta, a keď ho chcel lišiak chytiť, hojdal sa na ňom sem a tam.

Pri tom tanci v hore sa rozvírilo suché lístie. Smirre sa krútil dookola, ale chvost sa krútil tiež a chlapec sa ho držal tak pevne, že ho liška nemohla ani za nič chytiť.

Bol taký rozjarený svojím úspechom, že sa najprv iba smial a robil si z lišiaka žarty. No Smirre bol vytrvalý, ako už starí lovci bývajú, a chlapec sa začínal báť, že by ho nakoniec predsa len mohol chytiť.

Vtom zazrel mladý buk, ktorý švihal do výšky tenký ako palica, aby sa čo najskôr dostal na svieži vzduch cez zelený príkrov, čo nad ním rozložili staré buky. Bleskovo pustil lišiakov chvost a vydriapal sa na buk. Lišiak Smirre však tak zúril, že ešte poriadne dlho tancoval za svojím chvostom. – Už nemusíš tancovať! – zvolal chlapec.

Lišiak sa div neprepadol od hanby, že nemohol chytiť takého skrčka, tak si sadol pod strom na stráž.

Chlapcovi sa rozkročmo na slabej vetve nesedelo príliš pohodlne. Mladý buk sa nedotýkal zelených korún stromov a tak sa z neho chlapec nemohol dostať na iný strom. Na zem sa tiež neodvážil.

Tak skrehol, že si myslel, že zmrzne a pustí sa svojej vetvy. Zdolávala ho aj hrozná ospalosť, ale nedovolil, aby ho spánok premohol, lebo sa bál, že by mohol spadnúť.

Ťažko uveriť, aké strašné bolo sedieť v noci vonku v lese. Doteraz vôbec nevedel, čo je to noc. Všetko sa zdalo ako zakliate a neschopné už ožiť.



Potom sa začalo rozvidnievať a chalan bol rád, že les zas nadobúdala svoju pôvodnú podobu, hoci zima útočila ešte dotieravejšie, než predtým v noci.

Konečne vyšlo slnko. Nebolo žlté, ale červené. Vyzeralo, že sa hnevá, a chlapec sa divil, prečo je také nazlostené. Hádam preto, že noc rozniesla po zemi takú zimu a chmáry, kým bolo preč.

Slnčné lúče sa rozleteli vo veľkých zväzkoch pozrieť, čo vykonala zem, a slnko celé očervenelo ako od hanby. Oblaky na nebi, hodvábne hladké pne bukov, drobné, pospletané konáriky lesného krovu a inovať, čo na zemi pokrývala suché bukové lístie, všetko horelo a červenalo.

Zväzky lúčov sa však stále viac a viac rozlietali po oblohe a onedlho rozohnali všetku nočnú tmú. Zmizla strnulosť a namiesto nej sa objavilo plno života. Čierny d'ateľ s červeným krkom začal klopať zobákom do kmeňa. Veverička vyhopkala zo svojho brlôžka s lieskovcom, sadla si na konár a oriešok lúskala. Škorec priletel s vláknom koreňa a pinka spievala vo vrcholci stromu.

Tu chlapec porozumel, že slnko povedalo všetkým tým drobným bytostiam: – Prebud'te sa a vylezte zo svojich obydlí! Teraz sa nemusíte ničoho báť.

Od jazera sa ozývalo volanie divých husí, ktoré sa usporadúvali na let. Čoskoro po tom letelo všetkých štrnásť husí ponad les. Chlapec sa pokúšal na ne zavolať, no leteli tak vysoko, že k nim jeho hlas nemohol dôjsť. Asi sa nazdávali, že ho liška zožrala. Ani na um im neprišlo, aby ho pohľadali.

Chlapcovi už od strachu veľa do plaču nechýbalo, ešte že slnko teraz stálo na nebi zlatožlté a veselé a všade rozosievalo odvalu. – Nepatrí sa, Nils Holgersson, aby si cítil pred niečím strach alebo sa niečoho bál, kým som tu ja, – povedalo slnko.

HRA HUSÍ

Pondelok 21. marca.

Asi tak dlho, ako potrebuje hus na svoje raňajky, sa v hore nič nezmenilo, ale práve v tú chvíľu, keď ráno začalo prechádzať do predpoludnia, vletela jedna divá hus pod hustý vetvový krov. Namáhavo hľadala cestu medzi pňami a konármi a letela veľmi pomaly. Len čo ju lišiak Smirre zbadal, opustil svoje miesto pod bučkom a zakrádal sa k nej. Divá hus sa mu nevyhla, ale letela celkom tesne ponad neho. Smirre za ňou vysoko vyskočil, no minul ju a hus sa vzdialila k jazeru.

Netrvalo dlho a prišla iná hus. Vybrala si tú istú cestu ako prvá a letela ešte nižšie a ešte pomalšie. Aj ona letela tesne ponad lišiaka Smirreho a lišiak za ňou vyskočil tak vysoko, že sa mu uši dotkli jej nôh, ale aj táto unikla bez pohromy a ako tóna letela lesom ďalej k jazeru.

Uplynula chvíľočka a opäť sa objavila divá hus. Letela ešte nižšie a ešte pomalšie, a zdalo sa že sa ešte namáhavejšie prediera pomedzi bukové kmene. Smirre prudko vyskočil a len vlások chýbal, a už by ju mal, ale i táto sa zachránila.

Sotva však zmizla, prišla štvrtá divá hus. Hoci letela veľmi pomaly a nešikovne a Smirremu sa zdalo, že by ju mohol chytiť bez najmenších ťažkostí, bál sa teraz nového nezdaru a rozhodol sa nechať ju pokojne preletieť. No húska si vybrala tú istú cestu ako ostatné a práve, keď letela nad Smirrem, spustila sa tak nízko, že sa nechal zlákať a skočil za ňou. Vyskočil tak vysoko, že sa jej dotkol labkou, ale húska sa rýchlo hodila nabok a tak si zachránila život.

Skôr, než si Smirre odľúkol, objavili sa tri husi v jednom rade. Leteli úplne rovnako ako predošlé a Smirre za nimi vyskočil do výšky, ale ani jednu sa mu nepodarilo chytiť.

Potom prišlo päť husí, ale leteli lepšie, než tie predošlé, a hoci sa zdalo, že aj ony chcú Smirreho vylákať na skok, lišiak predsa len pokúšeniu odolal.



Po dlhej chvíli prišla sama jediná hus. Už trinásta. Bola taká stará, že bola celá šedivá a nemala na sebe ani jediný tmavý prúžok. Zdalo sa, že jedným krídlom nemôže dobre hýbať, a letela veľmi úboho a krivo, takže sa takmer dotýkala zeme. Smirre za ňou nielen vyskočil, ale ju i prenasledoval, vyskakujúc a hopkajúc za ňou až dolu po jazero. No ani tentoraz sa mu nedostalo odmeny za námahu.

Keď sa zjavila štrnásta, vyzeralo to napohľad veľmi pekne, lebo bola celá biela a keď zamávala veľkými krídlami, svietila v tmavom lese ako žiara. Keď ju Smirre zbadal, vynaložil všetku silu, pol cesty vyskakoval skoro až k vetvovému krovu, ale biela hus preletela bez nehody pomimo ako ostané.

Teraz bolo pod bukmi chvíľu ticho. Zdalo sa, akoby všetky husi odleteli.

Odrazu si Smirre spomenul na svojho zajatca a zdvihol oči k malému buku. Ako sa dalo očakávať, maličký bol z buka preč. Zmizol.

Ale Smirre nemal veľmi kedy na neho myslieť, lebo teraz sa prvá hus vrátila od jazera a ako predtým, pomaly letela pod listovým krovom. Nehľadiac na všetok svoj neúspech, bol Smirre rád, že je späť, a vrhol sa na ňu vysokým skokom. No prenáhlil sa, nestihol si vyrátať skok a skočil pomimo.

Potom prišla ešte jedna hus, nato priletela tretia, štvrtá, piata a nakoniec zakončila rad tá stará, ako ľad sivá hus a veľký biely gunár. Všetky leteli pomaly a nízko. Práve keď sa vznášali nad lišiakom Smirrem, spustili sa ešte nižšie, ako by mu chceli ponúknuť, aby ich chytil. A Smirre ich prenasledoval a vyskakoval niekoľko metrov vysoko, no nevládal chytiť ani jednu.

Bol to najhroznejší deň, aký kedy lišiak Smirre prežil. Divé husi mu ustavične lietali nad hlavou, prilietali a odlietali a zase prilietali a odlietali. Veľké, krásne husi, ktoré sa vypásli na nemeckých poliach a pasienkoch, sa celý deň mihali po hore tak blízko pri ňom, že sa ho neraz dotýkali, avšak ani jednou z nich nemohol zahnať svoj hlad.

Zima len teraz pominula a Smirre si spomínal na dni a noci, kedy pobehával zväčša nečinne, lebo nemohol uloviť žiadnu zver, keď sťahovavé vtáky odleteli, keď sa myši poukryvali do zamrzutej zeme a gazdiné zavreli sliepky. No nebolo také ťažké znášať hlad počas celej zimy, ako zniesť neúspech tohto dňa.

Smirre už nebol mladý lišiak. Často mu už boli psy na stope a často počul hviždať okolo svojich uší guľky. Ležal hlboko vo svojom brlohu, keď sa jazvečičky dostali do jeho chodieb a takmer ho našli. Ale všetka úzkosť, ktorú podstúpil pri takom hroznom love, sa nedala porovnať s pocitom, ktorý mal zakaždým, keď chybne skočil za divými husami.

Ráno, keď sa začala hra, bol lišiak Smirre taký krásny, že husi celé stúpili, keď ho zazreli. Smirre mal rád uhladenosť a celý kožuš mal jagavo červený, prsia biele, čiernu papuľku a chvost bohatý ako z peria.

Ale keď nadišiel večer toho dňa, kožuš mu visel z tela v chumáčoch, celý bol spotený, oči mal bez lesku, jazyk mu visel z odľukujúcej huby a tiekla mu pena.

Popoludní bol Smirre taký ustaraný, že bol ako vymenený. Nevidel pred sebou nič, okrem letiacich divých husí. Skákal za slnečnými škvrnami, ktoré sa jagali na zemi a za úbohou babôčkou, ktorá sa príliš skoro vyľahla zo svojej kukly.

Divé husi stále neúnavne lietali sem a tam. Neprestali trápiť Smirreho celý deň. Nemali ani troška súcitu, keď bol Smirre zmätený, rozčúlený a šialený. Neúnavne pokračovali v hre, hoci vedeli, že lišiak ich už ani nevidí a že skáče za ich tieňmi.

Iba keď už Smirre klesol na kopu suchého lístia celý mdlý a vysilený, blízky smrti, prestali si z neho robiť dobrý deň.

– Teraz lišiak vieš, ako sa vodí tomu, kto sa opováži na Akku z Kebnekajse, – kričali mu do uší a potom mu dali pokoj.



III.

Život divých vtákov

NA SEDLIACKOM DVORE

Vo štvrtok 24. marca.

Práve v tých dňoch sa stala v Skaane udalosť, o ktorej sa veľa rozprávalo, dostala sa do novín a mnohí ju pokladali za bájkou, lebo si ju nevedeli vysvetliť.

Stalo sa totiž, že v liešti, rastúcom na brehu Vombského jazera, chytili veveričku a doniesli ju do blízkeho sedliackeho dvora. Všetci ľudia, mládež i stárež na sedliackom dvore, mali veľkú radosť z toho malého, pekného zvieratka s veľkým chvostom, s bystrými zvedavými očkami a s malými nežnými nôžkami. Chceli sa celé leto tešiť pohľadom na jeho vrtké pohyby, na jeho zručné lúskanie orieškov a veselé kotrmelce. Ihneď dali do poriadku starú veveričiu klietku, pozostávajúcu z malého, na zeleno natretého domčeka a z kolesa, pleteného z oceľového drôtu. Domček, ktorý mal dvere i okná, mal byť veveričke jedálňou a spálňou, preto jej tam upravili lôžko z listia a dali jej mištičku s mliekom a zopár lieskovcov. Drôtené koleso jej malo poslúžiť ako ihrisko, kde sa mohla hojdať, štverať sa a skákať.

Ľudia si mysleli, že jej to pripravili celkom dobre a veľmi sa divili, že sa z toho veverička veľmi neraduje. Sedela zarmútená a nevrlá v kúte svojej komôrky a každú chvíľu vydávala ostrý, žalostný zvuk. Jedla sa vôbec nedotkla a na kolese sa nepohojdala ani raz. – To preto, lebo sa bojí, – povedali domáci. – Ráno, keď si tu privykne, bude jesť i baviť sa.

Práve vtedy mali ženy na sedliackom dvore plné ruky práce s prípravami na nejaký sviatok, a práve vtedy, keď chytili veveričku, bolo veľké pečenie. Na nešťastie im však nechcelo cesto kysnúť, alebo sa málo ponáhlali, lebo museli byť hore ešte dlho do noci.

Preto bola, pravdaže, v kuchyni veľká trma-vrma a veľký chvat a nikto nemal čas pozrieť sa na veveričku. No nachádzala sa tam stará gazdiná, už pristará nato, aby mohla pomáhať pri pečení. Uznávala to aj sama, ale i tak nechcela byť od toho všetkého odstrčená. Netešila sa tomu a nešla si ľahnúť, ale si sadla v izbičke k oknu a dívala sa von. Na kuchyni pre horúčavu otvorili dvere a nimi prúdila na dvor jasná žiara. Bol to dookola obstaný dvor a tak ho ožarovalo svetlo, že starena mohla na náprotivnom múre vidieť štrbiny a diery v omietke. Videla i veveričkinu klietku, ktorá visela práve tam, kam dopadalo najjasnejšie svetlo, a všimla si, ako veverička skákala celú noc zo svojej komôrky na koleso a z kolesa do komôrky a ani na chvíľu si neoddychla. Zdalo sa, že zvieratko je veľmi rozčúlené a myslela si, že bdie pre to ostré svetlo.

Medzi maštalou a stajňou pre kone bolo široké podnávratie ktoré stálo tak, že bolo tiež ožiarené. A keď časť noci uplynula, starena videla podnávratím sa tíško a opatrne prikrádať drobného trpaslíka, ktorý bol najviac tak dvadsať centimetrov vysoký, ale na nohách mal dreváčky a na sebe kožené nohavice ako obyčajný robotník. Starena hneď uhádla, že to bol škriatok a ani troška sa nezľakla. Oddávna počúvala chýry, že sa škriatok zdržiava v dome, hoci ho nikdy predtým nevidela, a že kde sa zjaví, tam prináša šťastie.

Len čo škriatok došiel na dláždený dvor, skočil rovno ku klietke, a pretože visela privysoko a nemohol na ňu dočiahnuť, zašiel si do kôlne po žrdku a štvoral sa po nej ako námorník po lane. Keď sa dostal ku klietke, zalomcoval dverami malého zeleného domčeka, ako by ich chcel otvoriť. Ale starena sedela pokojne, lebo vedela, že deti dali na dvierka zámok v obave, ak by sa im chlapci so susedného dvora



pokúsili veveričku ukradnúť. Keď škriatok nemohol dvierka otvoriť, starena videla, ako veverička vyliezla do drôteného kolesa a potom mali spolu dlhý rozhovor. A keď škriatok vypočul všetko, čo mu chcelo zajaté zvieratko povedať, spustil sa zasa dolu na zem a rýchlo prebehol cez podnávratie von.

Starena si ani nemyslela, že tejto noci ešte škriatka uvidí, no i tak ostala sedieť pri okne. O chvíľu sa však škriatok vrátil. Tak sa náhlil, že sa zdalo, akoby sa ani nohami zeme nedotýkal a bežal rovno ku klietke. Starena ho jasne videla svojimi ďalekozrakými očami a dobre si všimla, že niesol voľačo v rukách, ale nemohla rozoznať, čo to bolo. To, čo niesol v ľavej ruke, položil na kamennú dlažbu, ale čo niesol v pravej ruke, si vzal so sebou hore ku klietke. Tu dreváčikom udrel do obložnej tabuľky, až sa rozsypala, a vec, ktorú mal v ruke, vopchal veveričke dnu. Potom sa spustil dolu žrdkou, vzal to, čo položil na zem, a vydiapal sa znova ku klietke. A hneď nato sa zberal tak rýchlo preč, že ho starká ledva stihla sledovať zrakom.

Ale teraz už starká nedokázala v izbe dlhšie vydržať, potichučky vyšla na dvor, postavila sa do tieňa pri studni a čakala na škriatka. A bol tam ešte ktosi, čo ho tiež zvedavo pozoroval. Bola to domáca mačka. Tichučko sa prikradla a zastala pri múre, niekoľko krokov od najjasnejšieho svetelného pásu.

Tak obe dlho stáli a čakali v studenej marcovej noci, a starká už rozmýšľala, či nemá ísť domov, keď začula na dlažbe klopkanie a videla, že trpaslík naozaj prichádza ešte raz. Niesol v rukách čosi ako predtým, a to sa metalo a kvičalo. A teraz sa starkej vyjasnilo v hlave. Pochopila, že to škriatok obiehal lieštiny, vzal odtiaľ veveričkine mláďatá a priniesol ich, aby nepomreli od hladu.

Starena sa správala celkom tíško, aby škriatka nevyrušila, a zdalo sa, že ju škriatok nezbadal. Práve chcel položiť na zem jedno mláďa, aby sa mohol s druhým vyšplhať ku klietke, keď odrazu zazrel zelené oči mačky svietiť hneď vedľa seba. Úplne bezradne zastal, v každej ruke s jedným mláďaťom.

Obrátil sa, obzeral sa po celom dvore a vtom zbadal starenu. Dlho neváhal, pristúpil k nej a podal jej jedno mláďa.

A starena sa nechcela stať nehodnou dôvery, zohla sa, vzala veveriča a držala ho, pokým sa škriatok vyštvrel ku klietke s tým druhým a pokým sa vrátil i po to, ktoré jej zveril.

Nasledujúceho rána, keď sa ľudia na sedliackom dvore zišli raňajkovať, starena nemohla vydržať, aby im neporozprávala, čo videla predošlej noci. Ale, pravdaže, sa jej všetci vysmiali a povedali, že to bol len sen. V tomto ročnom období vraj veverička ešte nemáva mláďatá.

Starká si však bola celkom istá a žiadala, aby sa išli pozrieť do klietky. Urobili jej po vôli. A tu v komôrke na lôžku z listia ležali štyri malé poloholé a poloslepé, sotva niekoľkodňové mláďatá.

Keď sám gazda zočil mláďatá, povedal: – Nech je to už akokoľvek, isté je, že sme sa tu vo dvore zachovali tak, že sa musíme hanbiť pred zvieratami i pred ľuďmi. Potom vyňal veveričku i jej mláďatá z klietky a položil ich starej gazdinej do zástery. – Chod' s nimi do lieštiny a vráť im slobodu.

To bola tá udalosť, o ktorej sa toľko rozprávalo, že sa dostala dokonca do novín, ale väčšina ľudí jej neverila, lebo si nevedela vysvetliť, ako sa mohlo niečo také stať.

VITTSKÖVLE²⁰

V sobotu 26. marca.

O niekoľko dní sa stala ešte jedna zvláštna udalosť. Raz ráno priletel krdel' divých husí a spustil sa na pole vo východnom Skaane, neďaleko veľkého gazdovstva vo Vittskövle. V krdli



20. Vittskövle je starý zámok v provincii Skaane

bolo trinásť husí obyčajnej sivej farby a jeden biely gunár, ktorý niesol na chrbte malého trpaslíka oblečeného v žltých kožených nohaviciach, v zelenej veste, s bielou špicatou čiapkou na hlave.

Nachádzali sa teraz veľmi blízko Baltického mora a na poli, kde zosadli, bola zem premiešaná s pieskom, ako to už býva pri morskom pobreží. Zdalo sa, že v tunajšom kraji boli predtým pohyblivé piesčiny, ktoré bolo treba premôcť, lebo na mnohých miestach vidno vysadené veľké smrekové lesy.

Keď sa husi chvíľu pásli, išlo po poľnej medzi niekoľko detí. Hus, čo stála na stráži, sa hneď vzniesla, pričom hlasno zatrepotala krídlami, aby celý krdel počul, že mu hrozí nebezpečenstvo. Všetky divé husi vzlietli, ale biely gunár kráčal pokojne po zemi. Keď videl, že ostatné husi utiekli, zdvihol hlavu a volal za nimi: – Pred týmito ľuďmi nemusíte odlietať. Veď je to len hŕstka detí.

Trpaslíček, ktorý jazdieval na gunárovom chrbte, sedel na kopčeku na okraji hory a rozlamoval borovicovú šišku, aby sa dostal k semenkam. Deti k nemu došli tak blízko, že už nemohol skočiť cez pole ku gunárovi. Chytrý sa skryl pod bodliakový list a hneď vykrikol na výstrahu.

Ale biely gunár si zaumienil, že sa nenechá zastrašiť. Šiel stále poľom a ani sa neobzeral, kam deti idú.

Deti zatiaľ odbočili z cesty, išli cez pole a blížili sa k nemu. Keď sa už konečne obzrel, nachádzali sa práve za ním, a gunár bol taký zarazený a zmätený, že zabudol na lietanie a len utekal a skákal. Deti ho prenasledovali, zahnali ho do priekopy a tam ho chytili. Najväčšie z nich si ho vopchalo pod pazuchu a nieslo ho preč.

Keď to Hraško, ležiaci pod bodliakovým listom, zočil, vyskočil, akoby chcel deťom gunára vziať. A tu si uvedomil, aký je malý a bezmocný, hodil sa na kopček a zúriivo bil päťami do zeme.

Gunár z celej sily volal o pomoc: – Hraško, pod' a pomôž mi! – Ale tu sa chlapec napriek všetkému strachu pustil do smiechu. – Áno, práve ja som tak schopný niekomu pomôcť, – povedal.

No predsa len vstal a šiel za gunárom. – Nemôžem mu pomôcť, – povedal, – chcem však aspoň vidieť, čo s ním urobia.

Deti boli poriadny kus pred ním, ale chlapec ich mal stále na očiach, až kým neprišli ku korytu, kde šumela jará bystrina. Nebola ani prudká, ani široká, ale predsa len musel dlho pobehovať po brehu, kým našiel miesto, kde ju mohol preskočiť.

Keď sa dostal z koryta, deti zmizli. Ale na úzkom chodníku do hory predsa len dokázal sledovať ich stopy, a tak šiel ďalej za nimi.

Onedlho prišiel na rázcestie a tam sa deti asi rozdelili, lebo stopa viedla dvoma smermi. Trpaslíkovi sa teraz zdalo, že je už všetko márne.

No práve v tej chvíli zbadal na vresovom kopčeku chlpa bieleho husacieho páperia. Porozumel, že ho na rázcestí zhodil gunár, aby mu dal vedieť, kade ho deti niesli, a preto sa pustil ďalej. Potom sledoval deti cez celú horu. Gunára nevidel, ale kedykoľvek by mohol zablúdiť, vždy tam našiel chlpek z páperia, čo mu ukázal cestu.

Trpaslík šiel presne za páperím. To ho viedlo z lesa cez niekoľko roľ na cestu a napokon do stromoradia panského dvorca. Na konci prebleskovali lomenice a veže z červených tehál, okrášlené jasnými obrubami a ozdobami. Keď chlapec zbadal panský dvorec, začal chápať, čo sa asi stalo s gunárom. ,Deti tam určite doniesli gunára, predali ho a teraz ho už iste zabili,‘ hovoril si. Ale nechcel sa s tým uspokojiť skôr, kým by sa sám nepresvedčil, a preto sa rozbehol s ešte väčším zápalom. V celom stromoradí nestretol nikoho, a to bolo celkom dobre, lebo trpaslíci, ako on, sa boja, že ich ľudia uvidia.

Panské sídlo, ku ktorému šiel, bola krásna starodávna stavba a skladala sa so štyroch častí, ktoré obkľúčovali hradné nádvorie. Na východnej strane bola hlboká klenbová brána vedúca na hlavné nádvorie. Dosiaľ bežal chalan svižne, ale keď došiel k hradu, zastal. Ďalej sa neodvážil. Ostal stáť a premýšľal, čo robiť.

Ešte stále tam postával, špárajúc sa prstom v nose, a premýšľal. Potom začul za sebou kroky, a keď sa obrátil, zazrel cez stromoradie prichádzať zástup ľudí. Rýchlo sa odkradol za vedro s vodou, ktoré stálo pod klenbovou bránou, a skryl sa.



Bolo to zo dvadsať mladíkov z vyššej národnej školy, ktorí boli na výlete. Viedol ich učiteľ, a keď prišli ku bráne, požiadal ich, aby počkali. Sám vošiel dnu opýtať sa, či by sa mohli ísť pozrieť do starého hradu Vittskövle.

Prichádzajúci pútnici boli spotení a unavení, akoby prešli dlhú cestu. Jedného z nich trápil taký smäd, že šiel k vedru s vodou a nahol sa, aby sa napil. Na krku mal zavesené plechové puzdro, ktoré mu určite zavádzalo, lebo ho zhodil na zem. Tým sa vrchnák otvoril a v plechovke sa ukázalo niekoľko jarých kvetov.

Plechovka padla rovno pred trpaslíčka, a chlapec si pomyslel, že sa mu naskytla výborná príležitosť dostať sa do hradu a dozvedieť sa, čo sa stalo s gunárom. Rýchlo sa vkradol do plechovky a čo najlepšie sa skryl za sasanky a kopytníky.

Len čo sa schoval, mladík zdvihol plechovku, opäť si ju prevesil na krk a pricapil vrchnák.

Učiteľ sa vrátil a povedal, že dostali povolenie pozrieť sa do hradu. Spočiatku ich nezaviedol ďalej, len na hradné nádvorie. Tam zastal a začal im rozprávať o starých stavbách.

Podotkol, že prví ľudia, ktorí na zemi žili, museli bývať v skalných jaskyniach a v dierach v zemi, v stanoch zo zvieracej kože a v búdach z prútia, a že prešlo veľa času, kým sa naučili stavať domy z drevených brvien a ako dlho sa potom museli namáhať a pracovať, pokiaľ sa z jednoizbových dreveníc nenaučili stavať hrady so stovkami izieb ako Vittskövle.

– Bolo to asi pred tristo päťdesiatimi rokmi, keď si bohatí a mocní stavali takého hrady, – povedal. – Jasne vidno, že Vittskövle vystavali v časoch, keď v Skaane šírila hrôza vojny a lúpežníci. Dookola bola priekopa naplnená vodou a ponad ňu predtým viedol padací most. Nad klenbovou bránou bývala stráž, ktorá tam dohliada až dodnes. Po bokoch hradu sa tiahli strážne chodby a na rohoch stáli pevné bašty s meter hrubými múrmi. No tento hrad i tak nedostavali v najdivokejších časoch. Jens Brahe, ktorý ho budoval, sa postaral o to, aby dom postavil aj pekný, aj vyzdobený. Keď uvidíte veľký, pevný kamenný dom na Glimminge, ktorý vybudovali o jednu generáciu skôr, hravo si všimnete, že jeho staviteľ, Jens Holgersen Ulfstand, sa zameral len na to, aby vystaval veľký, pevný a mohutný hrad, a že mu ani na um nezišlo, aby ho ozdobil a spravil pohodlným. Naproti tomu, keď sa pozriete na zámky ako Marsvinsholm, Svenstrop a Övedskloster, ktoré vznikli o jedno alebo dve storočia po Vittskövle, zistíte, že vtedy už boli pokojnejšie časy. Páni, ktorí ich stavali, ich už ani nedali opevniť, ale snažili sa vystavať veľké a krásne sídla.

Učiteľ vysvetľoval dôkladne a dlho a trpaslíček, zavretý v plechovici, bol už poriadne nedočkavý. Ale musel ležať veľmi ticho, aby majiteľ plechovice nezbadal, že ho nesie.

No napokon predsa len vošla celá spoločnosť do hradu, ak si však ten štopel' myslel, že nájde príležitosť vyklízuť z plechovice, tak sa sklamal, lebo žiak si nechal plechovicu na sebe a chlapec s ním musel chodiť po všetkých izbách.

Bola to dlhá cesta. Učiteľ sa každú chvíľu zastavoval, vysvetľoval a poučoval.

V jednej miestnosti bol starý kozub a učiteľ pred ním zastal, aby im porozprával o rozličných ohniskách, ktoré ľudia v rôznych dobách používali. Prvým druhom ohniska v dome bývala kamenná doska na dlážke a hore v streche otvor pre dym, cez ktorý fúkal vietor a lial sa dážď. Druhým ohniskom boli veľké murované kachle bez komína, ktoré udržiavali v izbe dostatok tepla, ale naplňali ju dymom a parou. Keď sa staval Vittskövle, ľudia už pokročili tak ďaleko, že budovali otvorený kozub so širokým komínom pre dym, ale cezeň ušla do vzduchu i väčšina tepla.

Ak bol Hraško predtým nedočkavý a reagoval prudko, v tento deň sa patrične precvičil v trpezlivosti. Prešla už veru aj hodina, čo ležal takto bez pohybu.

V nasledujúcej izbe, do ktorej učiteľ vstúpil, sa zastavil pred starou posteľou s vysokými nebesami a s bohatými záclonami. A ihneď sa pustil do rozprávania o niekdajších posteliach a spálňach.



Ani trošku sa neponáhl'al. Pravdaže netušil, že v plechovici je zavretý malý neboráčik, ktorý čakal iba na to, kedy už učiteľ skončí. Keď prišiel do izby s čalúnením z pozlátenej kože, rozprával, ako si ľudia už od nepamäti okrášľovali steny, a keď prišiel k starému rodinnému portrétu, rozprával o mnohých osudoch krojov. V slávnostnej sieni opisoval svadby a pohreby dávnych čias.

Potom sa zmienil aj o mnohých hrdinských mužoch a ženách, ktorí bývali na hrade, o starých rodinách Brahovcov a Barnekowcov, pripomenul Kristiána Barnekowa, ktorý dal kráľovi pri úteku svoju kobyľu, potom Margarétu Aschebergerovú, ktorá mala za muža Kjella Barnekowa a ako vdova vládla na hrade a v celej provincii päťdesiat tri rokov, hovoril o bankárovi Hagermannovi, ktorý bol chudobným domkárskeým synom z Vittskövle a získal také bohatstvo, že kúpil celý hrad a o Stjernsvärdoch, ktorí obstarali pre ľud v Skaane lepšie pluhy, takže mohli odložiť staré smiešne drevené pluhy, ktoré ledva utiahli tri páry volov.

Pri tom všetkom škriatok ticho ležal. Ej, koľkokrát býval samopašný, že za matkou alebo otcom zavrel dvere pivnice. Teraz sám zažíval, aké nepríjemné to asi pre nich bolo, lebo trvalo hodiny, kým učiteľ skončil.

Nakoniec vyšiel učiteľ zasa na hradné nádvorie a tam rozprával, ako dlho muselo ľudské pokolenie pracovať, aby si zaobstaralo nástroje, zbrane, šaty a domy, náradie a všelijaké ozdoby. Hovoril, že taký starý hrad, ako je Vittskövle, možno považovať za míľnik na ceste. Tu môže človek vidieť, kam až ľudia pred tristo päťdesiatimi rokmi dospeli, a sám môže posúdiť, či potom vzostup pokračoval, alebo dochádzalo k úpadku.

Ale o ten výklad Hraško prišiel, lebo študent, čo ho niesol, zasa pocítil smäd a vkradol sa do kuchyne poprosiť o trochu vody. Keď bol teraz Hraško v kuchyni, mohol sa pokúsiť porozhliadať sa za gunárom. Začal sa hýbať a pritom tak silno potlačil vrchnák, že hneď odskočil. Vrchnáky sa otvárajú vždy, preto ho žiak len znova pritisol späť a ďalej mu už nevenoval pozornosť. Ale tu sa ho kuchárka opýtala, či nemá v plechovici hada.

– Nie, mám tam len niekoľko rastlín, – odpovedal žiak.

– Ale bolo tam niečo, čo sa pohlo, – nedala sa kuchárka.

Žiak otvoril vrchnák, aby jej ukázal, že sa mýlila. – Pozrite sa sami...

Ale ďalej sa nedostal, lebo Hraško už nemal odvahu ostať v plechovici, ale jedným skokom bol na zemi a rútil sa von. Služky ani presne nerozoznali, čo to bolo, čo odtiaľ vyskočilo, no i tak za tým utekali.

Učiteľ ešte stále stál a rečnil, keď ho náhle prerušil hurónsky krik. – Chyťte ho! Chyťte ho! – volali tí, čo vybehli z kuchyne, a všetci mladí ľudia sa vyrútili za Hraškom, ktorý z celej sily bežal preč, rýchlejšie než myš. Chceli mu zatarasiť cestu k bráne, no nebola ľahká vec chytiť takého maličkého tvora, a Hraško sa teda dostal šťastne von.

Neodvážil sa utekať do otvoreného stromoradia, nuž zabočil iným smerom. Fújznil cez záhradu na zadný dvor. Po celý ten čas sa za ním s krikom a smiechom hnali ľudia. Neboráčik škriatok utekal, ako len vládla, ale i tak sa zdalo, že ho ľudia dobehnú.

Keď utekal popri malom robotníckom byte, začul gágať hus a na schodíku zbadal biele páperie. Tu, veru tu, mal gunára! Predtým bol na zlej stope. Už nemyslel na služby a chlapcov, čo sa za ním hnali, ale po schodíkoch sa vyškriabal do pitvora. Ďalej sa nemohol dostať, lebo dvere boli zavreté. Vnútri počul kričať a bedákať gunára, ale nemohol otvoriť dvere. Množstvo prenasledovateľov, čo za ním bežalo, prichádzalo stále bližšie a bližšie a dnu v izbe kričal gunár stále žalostnejšie a žalostnejšie. V najväčšej núdzi Hraško napokon nabral odvahu a z celej sily zabúchal na dvere.

Prišlo dieťa, otvorilo a Hraško nazrel do izby. Uprostred sedela žena, ktorá pevne držala gunára, aby mu mohla pristihnúť perá na krídlach. Bolo to jej dieťa, čo ho chytilo, a nechcela urobiť gunárovi nič zlého. Zamýšľala ho dať ku svojim husiam a chcela mu len pristihnúť krídla, aby jej nemohol uletieť. Ale gunára by sotva mohlo postihnúť väčšie nešťastie, preto kričal a nariekal, ako vládla.



Našťastie žena nezačala strihať už skôr. Keď sa otvorili dvere a na prahu stál malý Hraško, spod nožníc spadli ešte len dve perá. Nepomyslela si nič iné, len že je to samotný dobrý domáci škriatok. Vydesená pustila nožnice, zalomila rukami a zabudla pevne držať gunára.

Len čo gunár pocítil, že je voľný, skočil ku dverám. Nestihol sa ani zastaviť, len chytil Hraška za golier, keď popri ňom letel, a vzal ho zo sebou. Na schodíkoch rozťahol krídla a zdvihol sa do vzduchu. V tej istej chvíli urobil krkom jemný obrat a posadil si Hraška na svoj hladký páperový chrbát.

Potom leteli vysoko vzduchom a celé Vittskövle stálo a uprene za nimi pozeralo.

V ÖVEDSKLOSTERSKOM PARKU ²¹

Počas celého dňa, čo sa husi zahrávali s lišiakom, chlapec ležal a spal v opustenom veвериčom hniezde. Keď podvečer precitol, bol celý skormútený. ‚Teraz ma čoskoro pošlú domov a ja sa budem musieť ukázať otcovi a matke,‘ myslel si.

Ale keď našiel divé husi kúpať sa na Vombskom jazere, ani jedna nepovedala, že má cestovať domov. ‚Určite sa im zdá, že je gunár príliš unavený nato, aby mohol so mnou letieť večer domov,‘ uvažoval chalan.

Nasledujúceho rána precitli husi zavčas na svitaní, dlho pred východom slnka. Teraz bol chlapec presvedčený, že budú musieť letieť domov, ale čo bolo zvláštne – obaja ešte smeli husi sprevádzať na ich rannom lete. Chlapec si nevedel dobre vysvetliť, čo bolo príčinou odkladu, ale povedal si, že divé husi asi nechcú poslať gunára na takú ďalekú cestu, kým sa nenaje. Nech už bolo akokoľvek, tešil sa z každej hodiny, ktorá oddialila jeho stretnutie s rodičmi.

Divé husi leteli ponad övedsklosterské panské sídlo, ktoré stálo v nádhernom parku na východ od jazera a vyzeralo veľmi skvostne s veľkým zámkom s krásnym dvorom, ktorý bol obkolesený nízkymi múrmi a pavilónmi, a s nežnou starodávnou záhradou, v ktorej boli pristrihnuté kríčky, kryté altánky, rybníky, vodomety, krásne stromy a hladučké koberce trávnikov, lemované pestrými jarnými kvetmi.

Keď v skorých ranných hodinách leteli divé husi ponad panské sídlo, ešte tu nebolo vidieť ani človečika. Len čo sa o tom dostatočne presvedčili, spustili sa ku psej búde a volali: – Aká je to tu chalúpočka?

Strážny pes ihneď vběhol z budy a celý zúrivy a nazlostený brechal do vzduchu:

– Toto nazývate chalúpočkou, vy tuláčky? Nevidíte, že je to vysoký zámok z kameňa? Nevidíte, aké má krásne múry, nevidíte koľko má oblokov a koľko vysokých brán a nevidíte túto krásnu terasu, hav, hav, hav? Toto vy nazývate chalúpočkou? Nevidíte dvor, nevidíte záhradu, nevidíte skleník, nevidíte mramorové schody? Videli ste chalupy, ktoré by mali dookola toľko bočných stavieb, že to vyzerá ako celé mesto? Poznáte azda chalupy, čo majú svoj kostol a svoju faru a ktoré vládnu nad panskými sídlami a sedliackymi gazdovstvami, nad dvorcami v prenájme a nad chalupami želiarov hav, hav, hav? Toto vy nazývate chalúpočkou? Tejto chalúpočke patrí najväčší majetok v celom Skaane, vy žobráci. Keď sa zastavíte v mrakoch, nemôžete dovidieť ani kúštiček zeme, čo by nepatrila k tejto chalúpočke, hav, hav, hav.

Psovi sa podarilo povedať to všetko jedným dychom, a husi lietali ponad sídlo sem a tam a počúvali ho, kým konečne musel prestať. A vtedy sa husi dali do kriku: – Prečo sa tak na nás zlostíš? Nepýtali sme sa na zámok, ale na tvoj psí domček.



21. Övedskloster - bývalý kláštor, teraz zámok.

Keď chalan počul tento žart, najprv sa dal do smiechu, ale potom mu napadla myšlienka, pre ktorú zvažnel. ‚Pomysli si, koľko takých veselých vecí by si vypočul, keby mohol letieť s divými husami cez celú krajinu až hore do Laponska,‘ hovoril si. ‚Keď si si už spôsobil také zlo, takáto cesta by bola najlepšou vecou, akú len možno vymyslieť.‘

Divé husi odleteli na široké pole na východ od dvorca napásť sa na koreňoch tráv a tým sa zdržali niekoľko hodín. Chlapec zatiaľ išiel do veľkého parku, hraničiaceho s poľom, našiel tam liesky a díval sa na krovie, či tam nenájde nejaký orech z vľahnutej jesene. No keď sa tak motal po parku, každú chvíľu mu zišla na um myšlienka na návrat domov. Predstavoval si, aké to bude pekne, ak bude sprevádzať husi. Vedel, že iste bude musieť často hladovať, ale zato sa vyhne robote a učeniu.

Ako tak chodil, prišla k nemu stará hus – vodkyňa a opýtala sa ho, či už našiel niečo na jenie. Povedal, že nie, že nenašiel nič, a tu sa mu vodkyňa pokúsila pomôcť. Orišky nemohla nájsť ani ona, ale objavila zopár šípok na šípovom kričku. Chalan ich s veľkou chuťou zjedol, ale bol strašne zvedavý, čo by mu na to povedala matka, keby tak vedela, že sa teraz živí surovými rybami a starými šípkami, ktoré sa uchovávali cez zimu.

Keď sa divé husi konečne nasýtili, zase odleteli k jazeru a tam sa zabávali až do poludnia. Vyzvali bieleho gunára, aby s nimi pretekal vo všelijakých kúskoch. Plávali, skákali aj lietali s ním opretek. Veľký domáci gunár sa činil, ako len vládol, ale rýchle divé husi ho predsa len vždy porazili. Chlapec po celý ten čas sedel na gunárovom chrbte, povzbudzoval ho a zabával sa práve tak, ako ostatní. To bolo kriku, smiechu a gagotu! Čudo, že ich ľudia z panského sídla nepočuli.

Keď sa už divé husi hraním unavili, odleteli na ľad a niekoľko hodín odpočívali. Popoludnie strávili skoro tak isto ako predpoludnie. Najprv sa niekoľko hodín pásli, potom sa kúpali a vystrájali vo vode pri kraji ľadu až do západu slnka a potom si ľahli spať.

‚Toto by bol život, ktorý by sa mi najviac páčil,‘ rozmýšľal chalan, keď zaliezol gunárovi pod krídlo. ‚Zajtra ma však iste pošlú domov.‘

Skôr než zaspal, ležal a uvažoval, že ak by smel ísť na cestu s divými husami, vyhol by sa všetkým výčitkám, že je lenivý. Tu by mohol tráviť celé dni v nečinnosti a jedinou jeho starosťou by bolo nájsť si niečo jesť. Ale teraz potreboval tak máličko, že si už vedel pomôcť.

A tak si vykresľoval v pamäti všetko, čo uvidí, a na koľkých dobrodružstvách sa zúčastní. Hej, to bude niečo iného, ako robiť doma únavnú robotu. ‚Ak budem smieť sprevádzať divé husi na ich ceste, nebudem ľutovať, že som zakliaty,‘ myslel si chlapec.

Ničoho iného sa nebál, ibaže ho pošlú domov, ale husi mu to ani v stredu nespomenuli. Prešla tak isto ako utorok, a chlapcovi sa život vonku páčil stále viac. Zdalo sa mu, že osamelý ôvedsklosterský park, veľký ako les, má celkom sám pre seba a netúžil po tesnej izbičke a malých políčkach tam doma.

V stredu veril, že ho divé husi chcú nechať u seba, ale vo štvrtok zase strácal všetku nádej.

Štvrtok sa začínal práve tak, ako iné dni. Husi sa pásli na rozľahlých poliach a chlapec si hľadal v parku niečo pod zub. O chvíľočku k nemu prišla Akka a spýtala sa ho, či niečo našiel. Nie, nenašiel vraj nič, a vtedy mu Akka našla suchú rascovú vetvičku, ktorá sa tam uchovávala so všetkými malými plodmi.

Keď sa chlapec najedol, Akka povedala, že podľa nej behá po parku príliš šialene. Keby len vedel, koľko má nepriateľov, pred ktorými by sa mal mať na pozore, keď je taký malý! Nie, toto všetko škriatok vôbec nevedel, a preto mu Akka povyratúvala všetkých nepriateľov.

Keď ide do parku, hovorila, má si dávať pozor na líšky a kuny, keď príde na breh jazera, má myslieť na vydry, keď sedí na poli na kamennom múriku, nemá zabudnúť na lasice, ktoré môžu preliezť cez najmenšie diery, a ak si chce ľahnúť na kope suchého lístia, má najprv preskúmať, či v tej kope nespí svojím zimným spánkom zmija. Len čo vyjde na otvorené pole, má si dávať pozor na jastrabov a kane, na orlov a sokolov, ktorí krúžia v mrakoch. V lieskových porastoch ho môže



chytiť krahulec, straky a vrany sú všade a nemá im príliš veriť, a len čo sa zotmie, má napnúť uši, aby počul veľké sovy, ktoré letia tak tichučko, že sa môžu dostať až celkom k nemu skôr, než si ich všimne.

Keď chlapec počul, koľko nepriateľov na neho striehne, pochopil, že je celkom nemožné, aby ostal nažive. Smrti sa tak veľmi nebál, ale predsa sa nechcel dať zjesť, a preto sa Akky spýtal, ako sa má uchrániť pred dravou zverou.

Akka mu hneď odvetila, že by sa mal pokúsiť o kamarátstvo s malými horskými a poľnými zvieratkami, napríklad s veveričkami, zajacmi, pinkami a sýkorkami, d'atľami a škovránkami. Ak si získa ich priateľstvo, môžu ho vystríhať pred nebezpečenstvom, môžu mu nájsť skrýše a vo veľkých ťažkostiach sa môžu spojiť a brániť ho.

Ale keď chcel v ten deň chlapec počúvnuť radu a obrátil sa na veveričku Sirle o pomoc, ukázalo sa, že veverička mu ju nechce poskytnúť.

– Nemôžeš očakávať nejaké dobrodenie odo mňa alebo od iných malých zvierat, – povedala Sirle. – Nazdávaš sa, že nevieme, že si husiar Nils, čo vlni zhadzoval lastovičie hniezda, rozbíjal škoricom vajčka, vranie mláďatá hádzal do slatiny, drozdov chytal do ôk a veveričky dával do kletky? Musíš si poradiť sám, ak vieš, a môžeš byť rád, ak sa proti tebe nesprisaháme a neodženieme ťa domov.

Toto bola odpoveď, akú by chlapec predtým, keď bol husiarom, nenechal bez trestu. Ale teraz sa bál len toho, že sa divé husi dozvedia, aký býval zlý. Tak sa bál, že nebude smieť ostať pri divých husiach, že keď prišiel do ich spoločnosti, neodvážil sa vyparatiť ani najmenšie chuligánstvo. Bola síce pravda, že nemohol narobiť veľa zlého, keď bol taký krpec, ale predsa len by dokázal rozhádzať veľa vtáčích hniezd a rozbiť veľa vtáčích vajec, keby sa mu zachcelo. Teraz býval poslušný a husiam nevytŕhal z krídel ani pierko, nikdy neodpovedal nezdvorilo a každé ráno, keď pozdravil Akku, sňal čiapku a poklonil sa.

Celý štvrtok chodil a premýšľal, že to iste pre tú jeho zlomyseľnosť ho divé husi nechceli zobrať hore do Laponska. A keď večer počul, že veveričiu samičku Sirle ukradli a že jej deti by teraz zahynuli hladom, rozhodol sa jej pomôcť. A ako sa mu to podarilo, sme už vyrozprávali.

Keď prišiel chlapec v piatok do parku, počul, ako v húštine spievajú pinky, že neľudskí lúpežníci odniesli veveričiu samičku Sirle od jej maličkých a že sa husiar Nils odvážil ísť medzi ľuďmi a priniesol jej malé veveričatká.

– Ktože je teraz tak oslavovaný v övedsklosterskom parku, – spievali pinky, – ako Hraško, ktorého sa v časoch, keď bol husiarom Nilsom, všetci báli? Nech mu veverička Sirle prinesie orechy, nech sa s ním hrajú biedne zajace, nech ho vezme na chrbát srnka a nech s ním uháňa, ak sa priblíži lišiak Smirre, nech ho sýkorky vystríhajú pred krahulcami a pinky a škovránky nech spievajú o jeho hrdinskom čine.

Chlapec si bol celkom istý, že Akka a divé husi to všetko počuli, ale i tak uplynul celý piatok, a nepovedali, že s nimi smie ostať.

Až do soboty sa husi pásli okolo Övedu bez toho, aby ich lišiak Smirre rušil. Ale keď v sobotu ráno vyšli na pole, lišiak Smirre na ne číhal a prenasledoval ich z poľa na pole, takže sa nikde nemohli napásť. Keď Akka pochopila, že si lišiak zmyslel, že im nedá pokoj, rýchlo sa rozhodla, vzniesla sa do vzduchu a letela s krdľom mnoho kilometrov ponad rovinu Färského okresu a ponad borievkami zarastené vrchy Linderlödskeho chrbta. Na zem sa spustili až v kraji pri Vittskövle.

Ale tu pri Vittskövle, ako sme už rozprávali, ukradli gunára. Keby mu chlapec s vypätím všetkých síl nepomohol, bolo by to s ním zle skončilo.

Keď sa v sobotu večer vrátil s gunárom k Vomskému jazeru, myslel si, že vykonal pekný kus práce, a bol veľmi zvedavý, čo povie Akka a divé husi. Divé husi sa rozplývali chválou, ale nepovedali ani slova o tom, čo by tak rád počul.

Nedeľa bola taká istá. Odvtedy, čo chlapca zakliali, uplynul už celý týždeň a stále bol celkom maličký.



No nebolo vidno, že by ho táto vec nejako zarmucovala. V nedeľu popoludní sedel skrytý v hustom vrbovom poraste dolu pri brehu jazera a písal si na pišťalke zo šašiny. Dookola sedelo toľko sýkoriek, piniek a škorcov, že sa išlo krovie roztrhnúť, a všetko vtáctvo švitorilo piesne, ktoré sa chlapec pokúšal zahrať. Ale nebol to veľký majster v tomto umení. Písal tak falošne, že sa tým drobným učiteľom ježilo perie, zúfalo sa trepotali a kričali. Chlapec sa tak smial na ich horlivosť, že pustil pišťalku.

Začal znova, ale nešlo mu to o nič lepšie, takže všetky drobné vtáčiky nariekali: – Dnes hráš horšie, ako obyčajne, Hraško. Nechytíš ani jeden čistý tón. Kde ti lietajú myšlienky, Hraško?

– Tie sú inde, – riekol chlapec, a bola to pravda. Sedel a premýšľal, ako dlho bude môcť ostať s divými husami, alebo či ho pošlú už dnes domov.

Odrazu odhodil pišťalku a vyskočil spomedzi vrb. Zazrel Akku a všetky husi, ako k nemu prichádzajú v dlhom rade. Kráčali tak nezvyčajne pomaly a vznešene, že sa chlapcovi zdalo prirodzené, že sa teraz dozvie, čo s ním chcú urobiť.

Keď konečne zastali, Akka povedala: – Hraško, máš síce dôvod diviť sa, že som sa ti nepodakovala za to, že si ma zachránil pred lišiakom Smirrem, ale som už taká, že radšej ďakujem skutkom, ako slovom. A teraz si myslím, Hraško, že sa mi podarilo preukázať ti znamenitú službu. Poslala som posla ku škriatkovi, ktorý ťa zaklial. Spočiatku nechcel ani počuť o tom, že by ti pomohol, ale posielala som k nemu posla za poslom a odkázala som mu, ako veľmi si sa medzi nami polepšil. Teraz ťa dáva pozdravovať a odkazuje ti, že len čo sa vrátiš domov, budeš zasa človekom.

No aký bol chlapec veselý, keď divá hus začala hovoriť, taký bol smutný, keď skončila. Nepovedal ani slovo, len sa otočil a pustil sa do plaču.

– Čo to má byť, prepánajána? – hovorila Akka. – Vyzeráš, akoby si bol odo mňa očakával viac, než som ti práve ponúkla.

No chalan myslel na bezstarostné dni a veselé nezbedníctva, na dobrodružstvá na slobode a na cestovanie vysoko nad zemou. Na to, čo všetko by teraz stratil a od žiaľu sa pustil do ozajstného náreku.

– Nezáleží mi na tom, aby som bol človekom, – povedal. – Ja chcem ísť s vami do Laponska.

– Voľačo ti poviem, – vravela Akka. – Škriatok, ktorý ťa zaklial, je veľmi prchký a bojím sa, že ak teraz neprijmeš jeho ponuku, nikdy sa ti už tak ľahko nepodari obmäkčiť jeho srdce.

Chlapec bol zvláštny tým, že nikdy nemal nikoho rád. Vlastne nemal rád ani otca, ani matku, ani spolužiakov, ani chlapcov od susedov. Všetko, čo od neho iní vyžadovali, či to bola hra, alebo robota, sa mu zdalo namáhavé. Preto teraz nemal nikoho, kto by mu chýbal, alebo po kom by túžil.

Jediní, s ktorými sa troška kamarátil, boli husiarka Aasa²² a Matúško – párik detí, ktoré pásli na poli husi práve tak, ako on. Ale vlastne ani tie nemal rád. Nie, už dávno nie!

– Nie, nechcem byť človekom, – nariekal chlapec. – Chcem ísť s vami do Laponska. To mám za to, že som bol celý týždeň dobrý?

– Nechcem ti brániť, aby si nás sprevádzal, pokiaľ sa ti bude páčiť, – povedala Akka, – ale najprv si rozmysli, či by si sa radšej nechcel vrátiť domov! Možno nadíde deň, keď budeš ľutovať.

– Nie, – odvetil chlapec, – nebudem mať prečo ľutovať. Nikde mi nebolo tak dobre, ako tu pri vás.

– Dobre, nech sa teda stane, ako chceš, – povedala Akka.

– Ďakujem! – odpovedal chlapec a bol natoľko šťastný, že sa tak rozplakal od radosti, ako predtým od žiaľu.

22. Čítaj Ósa.

